

Φωτεινή ΚΑΡΛΑΦΤΗ-ΜΟΥΡΑΤΙΔΗ

«Το Κατάστημα των Νοταρίων:
κανονιστικές ρυθμίσεις του συμβολαιογραφικού
επαγγέλματος στις αρχές του 19ου αιώνα
στα Ιόνια Νησιά»

Αρκετά συμβολαιογραφικά αρχεία έχουν γίνει αντικείμενο μελέτης τα τελευταία χρόνια¹. Σε αυτήν τη μελέτη, ωστόσο, δεν πρόκειται να ασχολη-

1. Εκδόσεις κερκυραίων νοταρίων: Γ.Ε. Ροδολάκης – Γ.Ι. Γκρινιάτσος, «Το νοταριακό αρχείο της Κέρκυρας», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου* 32 (1996) 9-137· Ι.Μ. Κονιδάρης – Γ.Ε. Ροδολάκης, «Οι πράξεις του νοταρίου Κέρκυρας Ιωάννη Χοντρομάτη (1472-1473)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 32 (1996) 139-206· Γ.Ε. Ροδολάκης – Λ. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, «Οι πράξεις του νοταρίου Αγίου Ματθαίου Κέρκυρας Πέτρου Βαραγκά (1541-1545)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 32 (1996) 207-340· Λ. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη – Γ.Ε. Ροδολάκης – Δ.Π. Καραμπούλα, «Οι πράξεις του νοταρίου Καρουσάδων Κέρκυρας πρωτοπαπά Φιλίππου Κατωϊμέρη (1503-1507)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 33 (1997) 9-436· Δ.Π. Καραμπούλα – Λ. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, «Οι πράξεις του νοταρίου Δουκάδων Κέρκυρας Αρσενίου Αλεξάκη (1513-1616)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 34 (1998) 127-178· Σ.Α. Πανταζή, *Εμμανουήλ Τοξότης, Νοτάριος Κέρκυρας. Πράξεις των ετών 1500-1503*, επιστημονική επιμέλεια: Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

θούμε με την προσέγγιση και την επεξεργασία αυτών των αρχείων, αλλά με τους κανονισμούς και τις διατάξεις που διέπουν το συμβολαιογραφικό επάγγελμα τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Όσον αφορά την προηγούμενη περίοδο², όπως αναφέρουμε και στη μελέτη μας για το νοταριακό επάγγελμα επί βενετοκρατίας³, στα βενετικά αρχεία, εντοπίζουμε, κατά περιόδους, διοικητικά έγγραφα που αναφέρονται σε θέματα που αφορούν κυρίως διορισμούς συμβολαιογράφων, ελεγκτικούς μηχανισμούς τήρησης των νόμιμων, καταγγελίες κ.ά. Οι Κερκυραίοι, ήδη από το 1386-7, ζητούν και επιτυγχάνουν από την κεντρική βενετική διοίκηση το διορισμό ενός Έλληνα συμβολαιογράφου για τη σύνταξη πράξεων στην ελληνική, ενώ στην κερκυραϊκή πρεσβεία του 1440 αναφέρεται ότι, στην Κέρκυρα, εδώ και κάποιο διάστημα, διορίζονται συμβολαιογράφοι από τους βάιλους, οι οποίοι όμως ενεργούν πλημμελώς για τη συγκέντρωση στοιχείων για την επάρκεια και γενικότερα τα προσόντα των υποψήφιων. Ζητείται δε και γίνεται αποδεκτό στο εξής οι συμβολαιογράφοι να διορίζονται από το Συμβούλιο της κοινότητας και στη συνέχεια να παρουσιάζονται στο βάιλο για την επικύρωση του διορισμού τους.

Δύο χρόνια αργότερα⁴, η βενετική Σύγκλητος αποφασίζει ότι οι συμβολαιογράφοι θα ορίζονται από το Συμβούλιο και τη Διοίκηση, αφού θα έχουν επιτύχει σε εξετάσεις ενώπιον επιτροπής. Οι υποψήφιοι έπρεπε να έχουν συμπληρώσει το εικοστό πέμπτο έτος, να διάγουν άμεμπτο βίο, να έχουν καλή συμπεριφορά και να έχουν ολοκληρώσει ένα στάδιο πρακτικής για ορισμένο χρονικό διάστημα σε ένα συμβολαιογράφο.

Ωστόσο, κατά καιρούς, στα διοικητικά έγγραφα παρουσιάζονται ζητήματα σχετικά με τα προσόντα των συμβολαιογράφων και με τον τρόπο άσκησης του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος, δηλαδή αναφορικά με τις βασικές γνώσεις που ο υποψήφιος πρέπει να διαθέτει, αλλά και την καλή φήμη, που αποδεδειγμένα έχει στη μικρή κοινωνία που ζει, για το ήθος, τη συμπεριφορά και γενικότερα την καταλληλότητά του για συμβολαιογρά-

– Γ.Κ. Μαυρομάτης, φιλολογική επιμέλεια: Θ. Πυλαρινός, Κέρκυρα 2007. Για τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά: Χρ. Μαλτέζου, «Το νοταριακό αρχείο Κυθήρων», *Δελτίον της Ιονίου Ακαδημίας* 1 (1977) 19-37· Αν. Σιφωνιού-Καράπα, Μ.Α. Τουρτόγλου, Σπ. Ν. Τρωϊάνος, «Το νοταριακόν αρχείον Κεφαλληνίας», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 16-17 (1969-1970) 41-231· Σπ. Ι. Φλογαΐτης, «Τό νοταριακό αρχείο Λευκάδας (3 Μάη 1692 - 23 Μάρτη/4 Απρίλη 1864)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 22 (1975) 146-170.

2. Για το επάγγελμα του συμβολαιογράφου στο Βυζάντιο, βλ. Ν. Χ. Στασινόπουλος, *Ο συμβολαιογράφος στο Βυζάντιο*, Αθήνα 1999 και Η. Sarandi, *Le notariat byzantin du IXe au XVe siècles*, Αθήνα 1991.

3. Φ. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Το επάγγελμα του συμβολαιογράφου στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Εώα και Εσπέρια* 8 (υπό έκδοση).

4. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Το επάγγελμα του συμβολαιογράφου», ό.π.

φος. Εν συνεχεία, για τους ήδη ασκούντες τη συμβολαιογραφία, η βασική προϋπόθεση συνέχισης είναι η νόμιμη, χωρίς παρατυπίες, παραλείψεις και λάθη, τήρηση των συμβολαιογραφικών κατάστιχων. Διαφορετικά, οι παραβαίνοντες, αναλόγως, βεβαίως, του παραπτώματος, υφίστανται διάφορες κυρώσεις, όπως καταβολή χρηματικού προστίμου και κυρίως προσωρινή ή και οριστική παύση από το συμβολαιογραφικό επάγγελμα.

Αρμόδιοι αξιωματούχοι για το συμβολαιογραφικό επάγγελμα, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της βενετικής περιόδου, είναι οι προνοητές επί των συμβολαιογράφων (*provveditori sopra li nodari*), στη δικαιοδοσία των οποίων εντάσσονται όλα τα προαναφερθέντα στάδια.

Η ανωτέρω συνοπτική αναφορά κρίθηκε αναγκαία, επειδή, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, αρκετά στοιχεία των σχετικών προϋποθέσεων, των ρυθμίσεων και των κανονισμών επιβιώνουν και είναι σε ισχύ και κατά το πρώτο ήμισυ του δέκατου ένατου αιώνα, ενώ αξιοσημείωτες είναι οι αλλαγές που επήλθαν, κυρίως ως προς τους κανόνες άσκησης του επαγγέλματος, αλλά και ως προς τους φορείς των αντίστοιχων ελεγκτικών μηχανισμών. Ως γνωστόν, κατά την εν λόγω περίοδο, μετά το τέλος της βενετικής κυριαρχίας, το 1797, και τη σύντομη κατοχή των Ιόνιων Νησιών από τους Δημοκρατικούς Γάλλους (1797-1799), το 1800, δημιουργείται η Επτάνησος Πολιτεία⁵, ανεξάρτητο κράτος των Ιόνιων Νησιών υπό την επικυριαρχία της Υψηλής Πύλης⁶.

Το 1807, τα Ιόνια Νησιά καταλαμβάνονται εκ νέου από τους Γάλλους, αλλά αυτή τη φορά από τους Αυτοκρατορικούς, για μία επταετία, μετά το

5. Ενδεικτική βιβλιογραφία της περιόδου: Α.Μ. Ανδρεάδης, *Η επτανησιακή δημόσια οικονομία κατά την περίοδο 1797-1814*, Κέρκυρα 1936· Δ. Ανωγιάτης-Pelé, *Έξι γαλλικά Υπομνήματα για τα Επτάνησα και τον απέναντι ηπειρωτικό χώρο (1798-1809)*, Κέρκυρα 1993· Μ. Κολουβά, *Αρχαιονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική αναδρομή*, Αθήνα 2009, σ. 332 κ.εξ· Ε. Κούγκου, *Ιστορία των Επτανήσων. Από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία*, Αθήνα 1983· Σπ. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, Αθήναι 1959· Ερμ. Λούντζης, *Επτάνησος Πολιτεία*, μτφ. Αβ. Λούντζη-Νικοκάβουρα, Κέρκυρα 1968· Α.Σ. Μάτεσις, «Περί του ιονίου πολιτεύματος του 1803 και του θεσμού της τιμητείας», *Πρακτικά του εν Κερκύρα Πρώτου Πανιονίου Συνεδρίου* (20-22 Μαΐου 1914), εν Αθήναις 1915, 80-86· Ν. Μοσχονάς, «Τα Ιόνια Νησιά κατά την περίοδο 1797-1821», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* ΙΑ' (1975) 382-402· Α. Νικηφόρου (επιμ.), *Επτάνησος Πολιτεία (1800-1807): Τα μείζονα ζητήματα*, Κέρκυρα 2001· Μ. Α. Τουρτόγλου, «Περί της εκλογής δικαστικών και διοικητικών αρχών εις την νήσον Κέρκυραν. Βενετοκρατία-Δημοκρατικοί Γάλλοι (1797-1799)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 22 (1975) 1-15.

6. Στις 21 Μαρτίου 1800, η Ρωσία και η Τουρκία υπέγραψαν τη σύμβαση της Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα με την οποία τα Ιόνια Νησιά θα αποτελούσαν ενιαίο κράτος, με την ονομασία «Πολιτεία των Επτά Ενωμένων Νησιών», υπό το καθεστώς της επικυριαρχίας της Οθωμανών. Μοσχονάς, ό.π., σ. 393.

τέλος της οποίας, τα νησιά τίθενται υπό την προστασία των Άγγλων, για τον επόμενο περίπου μισό αιώνα (1815-1864)⁷.

Δηλαδή μόλις σε δύο περίπου δεκαετίες, το πολιτικό καθεστώς της Κέρκυρας αλλάζει πέντε φορές. Θεωρούμε μάλιστα ότι δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι κανονισμοί για το συμβολαιογραφικό επάγγελμα, που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια και καλύπτουν τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, συντάσσονται και τίθενται σε ισχύ ακριβώς αυτήν την περίοδο, αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα που οι νέες διοικήσεις απέδιδαν σε αυτό το επάγγελμα, θεωρώντας αυτό βασικό συντελεστή της εύρυθμης λειτουργίας των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών και εξελίξεων.

Προφανώς οι εκάστοτε νέες διοικήσεις, στο πλαίσιο της οικονομικής, αλλά και της κοινωνικής πολιτικής τους, επιχειρούν να διευθετήσουν ζητήματα και να επιλύσουν προβλήματα που παρουσιάζονται κατά το διάστημα της δικής τους κυριαρχίας στα νησιά, εφαρμόζοντας συχνά προηγούμενες δοκιμασμένες πρακτικές, επαναφέροντας σε ισχύ κανονισμούς και διατάγματα προγενέστερων περιόδων. Φαίνεται ότι είναι κοινώς αποδεκτό ότι η μη ύπαρξη ή η εξάλειψη φαινομένων έκνομης συμπεριφοράς που αφορούν συναλλαγές ή υποθέσεις περιουσιακών στοιχείων των υπηκόων συμβάλλουν, σε σημαντικό βαθμό, στην απρόσκοπτη λειτουργία του εφαρμοζόμενου πολιτικο-κοινωνικού και οικονομικού συστήματος. Η δυσανεκτικότητα δηλαδή των υπηκόων λειτουργεί διαλυτικά και για αυτόν ακριβώς το λόγο αποτελεί, κατά καιρούς, σοβαρό ζήτημα που απασχολεί τις δυνάμεις που ασκούν την εξουσία, εφόσον βεβαίως αυτές διαθέτουν την ικανότητα κατανόησης της εκάστοτε διαμορφωθείσας κατάστασης.

Κατά την περίοδο της Επτανήσου Πολιτείας, των Αυτοκρατορικών Γάλλων και κατά τα πρώτα έτη της αγγλικής προστασίας καθιερώνονται τρία Συντάγματα, κατά τα έτη 1800, 1803 και 1817⁸. Σύμφωνα με το «Βυζαντινό» Σύνταγμα του 1800⁹, την τοπική διοίκηση κάθε νησιού απάρτιζαν

7. Ενδεικτική βιβλιογραφία σχετική με αυτήν την περίοδο: Δ.Ε.Γ. Καρύδης, «Οι νοτάριοι Κορυφών και τα αποτυπώματα των σφραγίδων τους (1815-1864)», *Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Συμποσίου Γενεαλογικής και Εραλδικής Επιστήμης* (29 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου 1998), *Δελτίον Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρείας Ελλάδος* 11 (2001) 607-625· Ε. Κούγκου, *Ιστορία των Επτανήσων. Από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία*, Αθήνα 1983· D. Moschopoulos, *Administration publique et idées politiques dans les Iles Ionienes pendant la seconde domination française (1807-1814)*, Παρίσι 1990· Π. Χιώτης, *Ιστορία του Ιονίου Κράτους από συστάσεως αυτού μέχρις Ενώσεως (έτη 1815-1864)*, τόμοι Α'- Β', εν Ζακύνθω 1874-1877.

8. Βλ. και Α. Νικηφόρου (επιμ.), *Συνταγματικά Κείμενα των Ιονίων Νήσων*, Αθήνα 2008.

9. Για το Σύνταγμα του 1800, βλ. και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα* ό.π., σ. 76 και 138, καθώς και Γ. Δασκαλάκης, *Το συνταγματικόν καθεστώς των Ιονίων Νήσων*, Αθήναι 1964.

οι τρεις σύνδικοι, οι οποίοι, κάθε τέσσερις μήνες εξέλεγαν τον πρύτανη, ο οποίος ασκούσε την εκτελεστική εξουσία¹⁰. Το 1802, συστήνεται σε κάθε νησί νέα προσωρινή κυβέρνηση που ονομάζεται *Reggenza*. Ο κυβερνήτης (*Reggente*) συγκέντρωνε όλες τις εξουσίες¹¹.

Στα τέλη του 1803, ψηφίζεται το νέο σύνταγμα σε 7 τίτλους και 212 άρθρα¹². Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1803, την ανώτατη εξουσία είχε ο πρύτανης, ο οποίος καταγόταν από άλλο νησί από αυτό που διοικούσε και είχε ως βοηθούς δύο παρέδρους¹³. Σε κάθε νησί συστήνονται εκλογικοί Σύλλογοι που ονομάζονται *Σύγκλητοι* και των οποίων οι πρόεδροι ονομάζονταν *πρόβουλοι*¹⁴. Στις *Συγκλήτους* δικαίωμα συμμετοχής είχαν οι κάτοικοι αναλόγως των εισοδημάτων τους που προέρχονταν είτε από ακίνητη περιουσία, είτε από την άσκηση ενός βιοτεχνικού ή εμπορικού επαγγέλματος, ενώ ως ισότιμοι αναγνωρίζονταν οι πανεπιστημιακοί τίτλοι. Για την Κέρκυρα, το ετήσιο εισόδημα έπρεπε να είναι τουλάχιστον 1.800 δουκάτα¹⁵.

Η Γερουσία, η οποία ήταν η ανώτατη αρχή, ασκούσε την εκτελεστική εξουσία και σε αυτήν συμμετείχαν δεκαεπτά αντιπρόσωποι (τέσσερις από κάθε μεγάλο νησί, δύο από τη Λευκάδα και ένας από κάθε ένα από τα τρία μικρά νησιά)¹⁶. Στις 4 Ιανουαρίου 1807, εξάλλου, ψηφίζεται από το Νομοθετικό Συμβούλιο ο *Οργανικός Νόμος*, ο οποίος αφορούσε στη λειτουργία των διοικητικών και δικαστικών οργάνων¹⁷.

Κατά την περίοδο της αγγλικής προστασίας, καθιερώνεται ένα ακόμη σύνταγμα, το 1817¹⁸, σύμφωνα με το οποίο η πολιτική διακυβέρνηση των Ιόνιων Νησιών ασκείται από μία νομοθετική συνέλευση, μία σύγκλητο και μία δικαστική εξουσία¹⁹.

Σχετικά με το θέμα μας, στις 3 Ιουνίου 1803, στην Κέρκυρα²⁰, η αρμό-

10. Μοσχονάς, ό.π., σ. 394.

11. Μοσχονάς, ό.π., σ. 397.

12. Μοσχονάς, ό.π., σ. 397.

13. Λουκάτος, ό.π., σ. 58. Για το σύνταγμα του 1803, βλ. και Κούκκου, ό.π., σ. 136. Μάτεσις, ό.π., σ. 82 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 80 και 422 κ.εξ.

14. Μάτεσις, ό.π., σ. 83, Μοσχονάς, ό.π., σ. 397.

15. Λουκάτος, ό.π., σ. 57 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 423.

16. Μάτεσις, ό.π., σ. 83. Βλ. και Κούκκου, ό.π., σ. 81, Λουκάτος, ό.π., σ. 58 και Μοσχονάς, ό.π., σ. 394.

17. Κολυβά, ό.π., σ. 336.

18. Για το Ιόνιο Σύνταγμα του 1817, Χιώτης, *Ιστορία*, τ. Α', ό.π., σ. 90 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 86 και 583 κ.εξ.

19. *Costituzione degli Stati Uniti delle Isole Ionie*, Κέρκυρα 1817, σ. 54, Κεφάλαιο I, άρθρο 7 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 592.

20. Γενικά Αρχεία του Κράτους-Αρχεία Νομού Κέρκυρας (Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ.), *Ενετική Διοίκησης Φάκελος* 470, μονόφυλλο (χ.α.).

δια αρχή για τα ζητήματα των συμβολαιογράφων, η Αρχή των Εξεταστών και των Ελεγκτών επί των Συμβολαιογράφων (*Magistrato degl' Esaminadori e Revisori dei Nodari*) γνωστοποιεί τις δύο συνήθεις βασικές διαταγές του τοπικού διοικητή, του υπάρχου (*Reggente*).

Ειδικότερα, αρχικά, οι ανωτέρω αξιωματούχοι αναφέρουν ότι, μετά την ανάληψη του εν λόγω αξιώματος εκ μέρους τους από τη Διοίκηση, κρίθηκε αναγκαίο, κατά πρώτο λόγο, να θεσπίσουν ορισμένους κανόνες (μερικαίς προβλέψεις και τρόπους, *providenze, e regole*), προκειμένου, προς το παρόν, να σταματήσουν τα προβλήματα, τα οποία παρατηρούνται εδώ και πολύ καιρό σε όσους ασχούν το τόσο ζηλοτόν επάγγελμα του συμβολαιογράφου στην πόλη και τα προάστια, αλλά και στα χωριά του νησιού. Για αυτόν το λόγο, συμπληρωματικά των πολλών σχετικών κανόνων που υπήρξαν κατά καιρούς, αποφασίζονται τα εξής.

Οι συμβολαιογράφοι της χώρας, σε διορία τριών ημερών οι της πόλεως, εντός έξι ημερών οι των προαστίων και εντός δεκαπέντε ημερών οι των χωριών, μετά τη δημοσίευση αυτής της διαταγής, υποχρεούνται (να έχουν απαρέτιτον χρέος, *debbono impreteribilmente*) να δηλώσουν το όνομά τους στη Γραμματεία της Διοίκησης, προκειμένου να συνταχθεί ένας πίνακας με τα ονόματά τους. Διαφορετικά, αυτοί θα παύονται αμέσως από το επάγγελμα, ενώ κάθε παραβάτης θα υποχρεούται απαρεγκλίτως σε καταβολή χρηματικού προστίμου πενήντα δουκάτων προς όφελος του Δημόσιου Ταμείου (*Pubblica Cassa*).

Κάθε συμβολαιογράφος, επιπλέον, οφείλει, στην παραπάνω διορία, οπωσδήποτε να προσκομίσει στη Διοίκηση τα βιβλία της περιόδου που αυτός ασκεί το επάγγελμα (της τρεχούσης μεταχηρισούς τους, *ίτε αττέγγιο, di lui attuale atteggiio*), προκειμένου αυτά να ελεγχθούν, όπως είναι αναγκαίο για μία τόσο σημαντική υπόθεση. Διαφορετικά, θα ισχύουν οι ποινές που προβλέπονται στο προηγούμενο άρθρο (*Καιφάλιον, Articolo*).

Σημειώνεται ότι η διαταγή, μετά την καταχώρησή της, θα αποσταλεί στον έπαρχο (του υψηλοτάτου *Ρεγγέντε Δελιγάτου, Eccellentissimo Reggente Delegato*), για να επικυρωθεί και στη συνέχεια να μεταφρασθεί στην ελληνική γλώσσα, να τυπωθεί και να δημοσιευθεί στην πόλη, στα προάστια και στα χωριά της Κέρκυρας.

Τη διαταγή υπογράφουν οι Σπυρίδων Ζερβός (*Spiridion Servò*), εξεταστής πρόεδρος, Παύλος Νικόλαος Κουαρτάνος και Ιάκωβος Καλικιόπουλος, ελεγκτές και εξεταστές και Δημήτριος Μεταλινός, γραμματέας²¹.

Παρατηρούμε ότι, για ακόμη μία φορά, επαναλαμβάνεται η συνήθης.

21. Η δεύτερη στήλη, με τη μετάφραση του κειμένου αυτής της διαταγής στην ιταλική γλώσσα, κλείνει με τη σημείωση ότι αυτή τυπώθηκε στο Δημόσιο Τυπογραφείο της Κέρκυρας, το 1802, σημείωση που δεν υπάρχει στην πρώτη στήλη της ελληνικής γλώσσας.

τυπική διαπίστωση της σπουδαιότητας του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος και ορίζονται οι δύο βασικές και συνηθέστατα επαναλαμβανόμενες υποχρεώσεις των ασκούντων αυτό. Κατά πρώτον, δηλαδή, η δήλωση των ονομάτων τους στη Διοίκηση και η προσκόμιση των βιβλίων τους σε αυτήν για έλεγχο, εντός καθορισμένης διορίας, η οποία μάλιστα διαφοροποιείται με κριτήριο τη συμβολαιογραφική έδρα. Έτσι, για πρακτικούς λόγους, οι συμβολαιογράφοι της πόλης έχουν διορία μόλις τριών ημερών, διορία συνήθης και κατά τους προηγούμενους αιώνες, οι συμβολαιογράφοι των προαστίων έξι ημέρες, ενώ η κατά πολύ μεγαλύτερη διορία που δίδεται σε όσους έχουν την έδρα τους σε χωριό στοχεύει αφενός στη σχετική ενημέρωση αυτών των συμβολαιογράφων σε εύλογο χρονικό διάστημα και αφετέρου στο σχετικό προγραμματισμό εκ μέρους αυτών για τη μετάβαση στην πόλη στα πλαίσια της ανωτέρω διπλής υποχρέωσης. Με αυτόν τον τρόπο, εξάλλου, επιδιώκεται και η μείωση ή και η εξάλειψη εμφάνισης προφάσεων και αιτιολογιών μη γνώσης εκ μέρους των συμβολαιογράφων. Τους ίδιους στόχους έχει και η απόδοση στην ελληνική γλώσσα της ανωτέρω διαταγής και η δημοσιοποίησή της στα κεντρικά σημεία της πόλης, των προαστίων και των χωριών.

Η διαχρονική επανάληψη των προαναφερθεισών δύο διαταγών προσφέρει ενδείξεις της επιτυχίας μιας δοκιμασμένης πρακτικής. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, είναι πιθανόν να δηλώνει την εμφάνιση σχετικών παραβατικών συμπεριφορών, τη συχνότητα των οποίων όμως δεν είναι δυνατόν να προσδιορίσουμε. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ουσιαστική επανάληψη με συγκεκριμένα προσδοκώμενα αποτελέσματα ή για μία τυπική ανανέωση παλαιότερων διοικητικών εγγράφων, στα οποία αλλάζουν μόνον οι αρμόδιοι φορείς και οι ημερομηνίες;

Δυόμισι χρόνια αργότερα, στις 24 Φεβρουαρίου 1805²², επιδίδεται σχέδιο κανονισμού (*progetto di Ordinanza*) από τους Εξεταστές *Angiolo Calichiorpulo* και *Spiridion Mustoxidi*²³ προς τον πρύτανη Μηνιάτη, το οποίο σημειώνεται ότι συντάχθηκε από αυτούς (*dalla nostra insufficienza*), προκειμένου αυτό να εξετασθεί σοβαρά για ένα τόσο σημαντικό θέμα (*considerazioni che sembrassero più analoghe alla somma maturità del Governo in argomento così importante*). Το σχέδιο περιλαμβάνει δώδεκα άρθρα, με κάποιες διαφοροποιήσεις από τον κανονισμό της 14^{ης} Ιουλίου του ίδιου έτους, τον οποίο αναλυτικά θα παρουσιάσουμε παρακάτω.

Τα άρθρα αυτού του σχεδίου συνοπτικά αναφέρονται στα εξής θέματα. Αναφορά στη σύνθεση της Αρχής και την ανάληψη της προεδρίας αυτής. Τριμηνιαίος έλεγχος των συμβολαιογραφικών βιβλίων. Δυνατότητα υπο-

22. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υποφάκελος 44/5, φύλλα 361r-359r (Η αρίθμηση είναι αντίστροφη).

23. Όπως οι ίδιοι υπογράφουν.

βολής προτάσεων νόμων, κανονισμών και άλλων εκ μέρους της Αρχής στη *Reggenza*. Καθορισμένος νόμιμος αριθμός συμβολαιογράφων και μη δυνατότητα άσκησης της συμβολαιογραφίας εκτός έδρας. Τήρηση ανοικτού συμβολαιογραφικού γραφείου με πελατεία και ύπαρξη πίνακα των ονομάτων των συμβολαιογράφων. Εμφάνιση συμβολαιογράφων για δήλωση άσκησης επαγγέλματος. Γνωστοποίηση για την ύπαρξη πρωτοκόλλων θανόντων συμβολαιογράφων στην κατοχή ξένων, παράδοση αυτών στην Υπηρεσία Φύλαξης. Παραχώρηση άδειας κράτησης αυτών μόνον από τους υιούς και τους αδελφούς που είναι συμβολαιογράφοι. Θέματα σχετικά με τις αμοιβές των συμβολαιογράφων, τη διαγωγή τους, τις περιπτώσεις παρανομίας ή υπαιτιότητας. Αποφάσεις για παύσεις άσκησης της συμβολαιογραφίας. Αρμοδιότητα της Αρχής, συν τοις άλλοις, και η εποπτεία του Αρχείου των πράξεων των αποθανόντων συμβολαιογράφων.

Δύο μόνον άρθρα, το 3 και το 10, διαφέρουν αρκετά από τα ήδη αναφερθέντα. Ειδικότερα, στο άρθρο 3 σημειώνεται ότι η Αρχή μεριμνά για την ακριβή και απαράβατη (*esattamente ed inviolabilmente*) τήρηση των κανονισμών από τους συμβολαιογράφους και ειδικότερα της απόφασης της 15^{ης} Ιουνίου 1769, επικυρωμένης από τη βενετική Γερουσία στις 19 Μαΐου 1770, η οποία ετέθη εκ νέου σε ισχύ και συμπληρώθηκε από αυτήν του 1788, καθώς και την πρόσφατη απόφαση του *Censorio* σχετικά με τις διαθήκες. Εδώ αναφέρονται συγκεκριμένα οι σχετικοί κανονισμοί, ενώ στην τελική έκδοση της απόφασης η σχετική αναφορά είναι γενική. Σε αυτό το άρθρο δηλαδή παρατίθενται οι χρονολογίες των πρόσφατων αποφάσεων, τις οποίες οι συμβολαιογράφοι πρέπει να εφαρμόζουν.

Το άρθρο 10 αναφέρει ότι η Αρχή παρεμβαίνει στο *Collegio* για το διορισμό νέων συμβολαιογράφων, που θα αποτελείται πάντα από την *Regenza* από αυτήν την Αρχή, από τους προέδρους όλων των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων, από τρεις εν ενεργεία συνηγόρους και από τρεις προέδρους από το σώμα των δικαστών. Η ερευνητική διαδικασία (*processeto*) για το εάν ο υποψήφιος συμβολαιογράφος διαθέτει χρηστά ήθη και επάρκεια θα πραγματοποιείται από τον *Ministro* της Αρχής. Και αυτό το άρθρο είναι πιο αναλυτικό και μας κάνει γνωστή τη σύνθεση της επιτροπής εξέτασης υποψήφιων συμβολαιογράφων.

Στις 25 Απριλίου 1805, θεσπίζεται Διαταγή (*Ordinanza*)²⁴ από την Αρχή των εξεταστών και επιθεωρητών των συμβολαιογράφων, εγκεκριμένη από το Διοικητικό Συμβούλιο και επικυρωμένη από τη Σύγκλητο, με διάταγμα της 14^{ης} Ιουλίου του ίδιου έτους, στην οποία αναφέρονται τα εξής:

1. Η ανωτέρω Αρχή θα απαρτίζεται από τρία μέλη, καθένα εκ των οποίων θα αναλαμβάνει την προεδρεία, ανά τρίμηνο, κάνοντας αρχή από

24. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Ενετική Διοίκησης* Φ. 470, μονόφυλλο (χ.α.).

το μεγαλύτερο σε ηλικία μέλος. Ο πρόεδρος υπογράφει σε κάθε εξώφυλλο των νέων βιβλίων που παραδίδονται σε κάθε συμβολαιογράφο, καθώς και οποιαδήποτε άλλη πράξη και διαταγή, ενώ, σε περίπτωση ασθένειάς του ή άλλου νόμιμου κωλύματος, τον αναπληρώνει ο αμέσως επόμενος μεγαλύτερος στην ηλικία.

2. Ο πρόεδρος της Αρχής ή άλλο μέλος, αντί αυτού, θα πραγματοποιεί, ανά τρίμηνο, τον έλεγχο των βιβλίων των συμβολαιογράφων και θα καταθέτει στην Αρχή το σχετικό πόρισμα με τις παρατηρήσεις του, ενώ όταν ανακαλύπτει ελλείψεις, οφείλει να προβαίνει σε αυτές τις ενέργειες που θα θεωρηθούν ως οι πιο ενδεδειγμένες. Όταν τα βιβλία και οι πράξεις είναι σύμφωνα με τα νόμιμα, ο πρόεδρος θα υπογράφει την πράξη έγκρισης. Η Διοίκηση δύναται να πραγματοποιεί έλεγχο όποτε το θελήσει και οφείλει να τον επαληθεύει τουλάχιστον μία φορά ανά έτος.

3. Η Αρχή ενεργεί διαχειριστικά σύμφωνα με αυτήν τη διαταγή και με όλες τις σχετικές διατάξεις και τους νόμους που δεν αντιτίθενται σε αυτήν.

4. Στην περίπτωση που η Αρχή κρίνει σκόπιμο κάποιον κανονισμό, αυτό θα γίνει σύμφωνα με το άρθρο 57 του Οργανικού Νόμου.

5. Η Αρχή εποπτεύει, προκειμένου ο αριθμός των συμβολαιογράφων να μην υπερβεί τον καθορισμένο από το νόμο, καθώς και οι συμβολαιογράφοι των προαστίων και των χωριών να μην μεταφερθούν στην πόλη, ούτε αυτοί της πόλης στα προάστια και στα χωριά. Συμβολαιογράφος της πόλης δύναται να κληθεί στην Εξοχή και στα προάστια, για να συντάξει κάποια πράξη, αφού όμως θα έχει προηγηθεί σχετική άδεια της Αρχής.

6. Η Αρχή παύει από τη θέση του (*dal suo Ufficio*) όποιον συμβολαιογράφο δεν έχει γραφείο ανοικτό σε δημόσιο χώρο, στο οποίο να συχνάζουν πελάτες, λαμβάνοντας μέριμνα ώστε τα βιβλία του παυθέντος συμβολαιογράφου να μεταφερθούν στην Υπηρεσία της Φύλαξης (*Uffizio della Custodia*). Η Αρχή θα καταγράψει επίσης στον ειδικό πίνακα όλα τα ονόματα των συμβολαιογράφων, αναστέλλοντας το διορισμό νέων, εάν ο πραγματικός υπερβαίνει το νόμιμο αριθμό, έως ότου εκκενωθεί μία θέση, την οποία θα καταλάβει όποιος υποψήφιος κριθεί κατάλληλος και ικανός, μετά από σχετική πρόσκληση μέσω ειδικής ανακοίνωσης.

7. Η Αρχή δύναται να αναστείλει, για τέσσερις μήνες, την άσκηση του έργου του (*Officio*) σε όποιον συμβολαιογράφο δεν παρουσιασθεί, αν και θα έχει προσκληθεί με ανακοίνωση της Αρχής να δηλώσει το όνομά του, για να καταρτισθεί ο σχετικός πίνακας. Όποιος συμβολαιογράφος, εντός τριών ημερών για την πόλη, οκτώ για τα προάστια και είκοσι για την εξοχή, δεν προσκομίσει τα πρωτόκολλά του, για να θεωρηθούν από την Αρχή, ενδέχεται να παυθεί και τα βιβλία του να παραδοθούν στην Υπηρεσία (*Officio*) της Φύλαξης.

8. Η Αρχή μεριμνά προκειμένου να ανακαλύψει και να κάνει γνωστή την ύπαρξη πρωτοκόλλων αποθανόντων συμβολαιογράφων στην κατοχή ξένων, προκειμένου αυτά να παραδοθούν στη Φύλαξη, επιτρέποντας να υπάρχουν στους συμβολαιογράφους (*nell' Ufficio de' Nodari*) μόνον τα βιβλία των πατέρων αυτών.

9. Αποθανόντος του πατρός ενός συμβολαιογράφου, ο υιός συμβολαιογράφος υποχρεούται να δηλώσει στην Αρχή τον αριθμό των βιβλίων και των φύλλων που του άφησε ο πατέρας του και να προσκομίσει στην Αρχή έναν ακριβή κατάλογο, ενώ η φύλαξη αυτών ανατίθεται αμέσως σε αυτόν.

10. Όλοι οι συμβολαιογράφοι (*nodri*) που έχουν ήδη βιβλία και έγγραφα του πατέρα τους θα προσκομίσουν ομοίως στην Αρχή ακριβή κατάλογο αυτών.

11. Η Αρχή συντάσσει τους καταλόγους με τις αμοιβές που οι συμβολαιογράφοι οφείλουν να απαιτούν για τις υπηρεσίες τους, λαμβάνοντας υπόψη τη δίκαιη διαφοροποίηση (*equa differenza*) μεταξύ των συμβολαιογράφων της πόλης, των προαστίων και του νησιού, και υποβάλλει αυτόν στη Διοίκηση (*Prestantissima Reggenza*), προκειμένου να εγκριθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο.

12. Ο φάκελος της έρευνας για την απόδειξη των χρηστών ηθών²⁵ και της επάρκειας (*benestanza*) του υποψήφιου θα σχηματισθεί από το γραμματέα της Διοίκησης, επί τη βάσει εκείνων των μαρτυριών και των διευκρινίσεων που θα δώσουν και θα αναφέρουν η Τοπική Αρχή Κυρώσεων (*Censura*) και η Αρχή.

13. Η Αρχή εποπτεύει όσον αφορά τη διαγωγή των δημόσιων συμβολαιογράφων της πόλης, των προαστίων και των χωριών, και δύναται ο πρόεδρος ή άλλος στη θέση του, σε οποιαδήποτε στιγμή και περίπτωση και κάθε φορά που θα το κρίνει κατάλληλο να ελέγχει κάποιο βιβλίο ή να καλεί σχετικώς στην Αρχή ή ακόμη να μεταβαίνει στο γραφείο του συμβολαιογράφου. Στην περίπτωση που η Αρχή εντοπίσει σε κάποιο συμβολαιογράφο παρανομία ή υπαιτιότητα, κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, τον παύει προσωρινά και εφόσον πεισθεί για την ενοχή του, τον καταδικάζει σε αργία και τον αποβάλλει, δια παντός, από το επάγγελμα εξαιτίας του διαπραχθέντος παραπτώματος.

α. Κάθε αναγκαίο φάκελο έρευνας τον σχηματίζει ο διαχειριστής της Αρχής.

β. Εάν το παράπτωμα του συμβολαιογράφου επιβάλει σωματική ποινή, τότε η Αρχή τη ζητεί από το Ποινικό Δικαστήριο.

γ. Οι αποφάσεις της Αρχής που υπερβαίνουν το ένα έτος παύσης του συμβολαιογράφου από το επάγγελμα είναι ανακλητές ενώπιον του Ποι-

25. Βλ. και Καλ. Παπακωνσταντίνου, «Η γενική ρήτρα των χρηστών ηθών. Μια ιστορικοδικαιική προσέγγιση», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 40 (2007) 307-328.

κού Δικαστηρίου που θα κρίνει από κοινού με τους παρέδρους. Η απόφαση της παύσης είναι ανακλητή ενώπιον του τοπικού Εφετείου, όπου η απόφαση της Αρχής θα υποστηριχθεί από τον οικονομικό συνήγορο του ανωτέρω Ποινικού Δικαστηρίου.

14. Η Αρχή έχει την εποπτεία του Αρχείου των πράξεων των αποθανόντων συμβολαιογράφων, όπου φυλάσσονται επιμελώς και βρίσκονται σε τάξη. Για αυτόν το σκοπό, η Υπηρεσία της Φύλαξης θα παραδώσει στην Αρχή ακριβή κατάλογο όλων των βιβλίων των συμβολαιογράφων που υπάρχουν σε αυτήν και όλων εκείνων που πρόκειται να κατατεθούν. Η Αρχή παραδίδει στη Διοίκηση για να υποβληθεί στο Διοικητικό Συμβούλιο κάθε κανονισμό που θεωρεί χρήσιμο και αναγκαίο για την καλύτερη εκτέλεση αυτού του τόσο σημαντικού λειτουργήματος (*Uffizio*).

15. Καταργείται η χρήση σχισμένων βιβλίων, όλες οι πράξεις πρέπει να καταγράφονται σε νόμιμα βιβλία και οι μάρτυρες υποχρεούνται να υπογράφουν.

16. Κάθε συμβολαιογράφος, όταν τελειώνει ένα βιβλίο, υποχρεούται να συντάσσει ακριβή αλφαβητικό κατάλογο.

17. Ανακαλείται η παλαιότερη συνήθεια για τους συμβολαιογράφους των προαστίων και των χωριών της υποχρέωσης να καταγράφουν τις διαθήκες²⁶ σε ένα ξεχωριστό βιβλίο, αλλά μόνο στο τρέχον βιβλίο. Το έγγραφο κλείνει με την αναφορά της τελικής ημερομηνίας, καθώς και του ονόματος του πρύτανη αυτής της περιόδου: Κέρκυρα, 18 Αυγούστου 1805, *Giovanni Migniatì*.

Στην ανωτέρω διαταγή παρατηρούμε ότι αρχικά γίνεται αναφορά στον αριθμό των μελών, καθώς και στη θητεία του προέδρου της Αρχής. Αξιοσημείωτα εδώ είναι αφενός το κριτήριο προτεραιότητας μεταξύ των μελών για τη θέση του προέδρου, δηλαδή βάσει της ηλικίας, ίσως ως ένδειξη σεβασμού ή και αναγνώρισης ύπαρξης περισσότερων γνώσεων στο μεγαλύτερο ηλικιακά μέλος, και αφετέρου η σύντομη θητεία αυτού στην Προεδρεία, με την αλλαγή του ανά τρίμηνο, προς αποφυγή προφανώς εσκεμμένων παραπτώματων ίσως και ατασθαλιών, αλλά και για τον ευχερέστερο εντοπισμό αυτών στις περιπτώσεις που συμβούν.

Όσον αφορά τις αρμοδιότητες της Αρχής, παρατηρούμε ότι αυτές καλύπτουν μία ευρεία κλίμακα δικαιοδοσιών σχετικών με το συμβολαιογραφικό επάγγελμα, από το δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματος, την τήρηση των νόμιμων, ως προϋπόθεση εξακολούθησης, έως και τις κυρώσεις που περιλαμβάνουν χρηματικά πρόστιμα ακόμη και την παύση άσκησης.

26. Στις 30 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους (1805), εντοπίζουμε αναφορά της Αρχής των Ελεγκτών και Εξεταστών στον πρύτανη ότι συντάχθηκαν διαθήκες προς όφελος εκκλησιαστικών λειτουργών και διατάσσεται η σχετική απαγόρευση. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 383r (*Doppio*).

Έτσι, στα πλαίσια της πολιτικής της Διοίκησης για τον έλεγχο ενός τόσο σημαντικού επαγγέλματος, η Αρχή φέρει την ευθύνη για τον επιτρεπτό αριθμό των ασκούντων τη συμβολαιογραφία, ενώ σε περίπτωση που ο πραγματικός αριθμός τον ξεπερνά, διευκρινίζεται ότι δεν θα υπάρξει δυνατότητα διορισμού νέων, εάν δεν προκύψουν κενές θέσεις. Ο περιορισμένος και προκαθορισμένος αριθμός συμβολαιογράφων αποδίδεται, εν πολλοίς, στη βούληση της Διοίκησης να προσδώσει στη συμβολαιογραφία χαρακτηριστικά κλειστού επαγγέλματος, για ποικίλους λόγους, αρκετοί εκ των οποίων επισημαίνονται σε αυτήν, αλλά και στην προηγούμενή μας μελέτη.

Τα κριτήρια επιλογής, άλλωστε, παραμένουν πάντοτε τα ίδια, δηλαδή η χρηστοθήθεια του υποψήφιου συμβολαιογράφου και η επάρκειά του²⁷. Η Διοίκηση επίσης, μέσω της Αρχής, επιδιώκει να γνωρίζει τον πραγματικό αριθμό των εν ενεργεία συμβολαιογράφων, με τη συνηθέστατη, διαχρονική θα λέγαμε, υπενθύμιση της υποχρέωσης δήλωσης των ονομάτων των συμβολαιογράφων σε αυτήν, ανά σύντομα τακτά χρονικά διαστήματα. Στη στόχευση αυξημένης ελεγχιμότητας εντάσσεται και ο διαχωρισμός μεταξύ των συμβολαιογράφων της πόλης, των προαστίων και των χωριών.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι τα συμβόλαια που συνάπτονται από συμβολαιογράφους που έχουν την έδρα τους σε χωριό αφορούν κυρίως συμφωνίες που έχουν να κάνουν με την εκμετάλλευση της γης και τις αγοραπωλησίες ή και προαγορές²⁸ των προϊόντων που αυτή παράγει, ενώ δεν λείπουν και οι

27. Κάποιες φορές η Αρχή καταθέτει και δικές της προτάσεις στο πλαίσιο της επίτευξης της συμβολαιογραφικής επάρκειας. Για παράδειγμα, στις 21 Δεκεμβρίου 1806, η Αρχή, σε έγγραφό της, μεταξύ άλλων, τονίζει ότι οι υποψήφιοι συμβολαιογράφοι θα έπρεπε να γνωρίζουν τις τιμές του λαδιού, για τα *livelli* κ.ά., καθώς και ότι θα ήταν ωφελιμότερο (*salutarissimo*) εάν οι υποψήφιοι είχαν την υποχρέωση να προσκομίσουν το σύνολο των νόμων που αφορούν τους συμβολαιογράφους γραμμένα από τους ίδιους, προκειμένου να μην υπάρξει περίπτωση επίκλησης άγνοιας νόμου. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 43, υπ. 58/6, φ. 345ν.

28. Πρόκειται για τις συμφωνίες των προστυχίων, δηλαδή τις προαγορές αγροτικών προϊόντων πριν από τη σοδειά. Η πρακτική αυτή εξυπηρετούσε και αυτούς που έδιδαν προκαταβολικά τα χρήματα για την προμήθεια αυτών των προϊόντων, επειδή είχαν εξασφαλίσει την αγορά τους και ταυτόχρονα είχαν επιτύχει συνήθως χαμηλές τιμές, αλλά και αυτούς που παρήγαγαν τα προϊόντα, αφού έτσι ελάμβαναν ενωρίτερα το αντίτιμο αγαθών, τα οποία δεν υφίσταντο κατά τη στιγμή της πώλησης (*emptio rei speratae*), προκειμένου να καλύψουν βασικές τους ανάγκες. Υπό φυσιολογικές και αναμενόμενες λοιπόν συνθήκες και οι δύο πλευρές ήταν ικανοποιημένες. Τι συνέβαινε όμως όταν η εσοδεία δεν απέδιδε τα προσδοκώμενα; Τα χρέη για τους αγρότες αυξάνονταν το ίδιο και οι τόκοι αυτών. Για αυτό το θέμα, βλ. Φ. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Η δίκη των προστυχίων: Νικολός Θεοτόκης, Καρουσάδες, 17^{ος} αιώνας», *Πρακτικά του Θ' Πανιονίου Συνεδρίου* (Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010) (υπό έκδοση). Σε αυτήν την ανακοίνωση παρουσιάζεται και αναλύεται μία εκτενέστατη δικογραφία (πλέον των 70 φύλλων) για μία υπόθεση για προστύχια, που απασχόλησε σοβαρά τις βενετικές αρχές κατά το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα.

πράξεις οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου (προικώα, διαθήκες κ.ά.). Από την άλλη πλευρά, οι πράξεις των συμβολαιογράφων της πόλης χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλία, αφού καλύπτουν όλες σχεδόν τις κατηγορίες δικαιοπραξιών, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή και εκείνων που δεν συναντάμε συχνά στην ύπαιθρο, όπως αστικές εμπορικές συμφωνίες, συστάσεις προσωρινών εταιρειών (συντροφιών), μαθητείες σε επαγγέλματα, μισθώσεις καταστημάτων κ.ά.²⁹. Πρόκειται για τη γνωστή διαφοροποίηση μεταξύ του αγροτικού χαρακτήρα της υπαίθρου και του αστικού χαρακτήρα της πόλης, ενώ τα προάστια αποτελούν συνήθως ενδιάμεσες ζώνες, με τη συνύπαρξη αγροτικών και αστικών χαρακτηριστικών σε βαθμό που ποικίλει κατά περίπτωση³⁰.

Ο συμβολαιογράφος λοιπόν της πόλης οφείλει να γνωρίζει να συντάσσει πλήθος διαφορετικών πράξεων και συνήθως και με μεγαλύτερη συχνότητα σε σύγκριση με αυτόν της υπαίθρου. Έτσι ερμηνεύεται και η ύπαρξη της φράσης *equa differenza* στο προαναφερθέν άρθρο 11, η οποία, πέραν της δοθείσης μετάφρασης στην ελληνική γλώσσα, είναι δυνατόν να αποδοθεί και με το σύγχρονο νομικό όρο της αναλογικής ισότητας.

Στο επόμενο στάδιο, η εν λόγω Αρχή είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο των συμβολαιογραφικών βιβλίων, έλεγχος μάλιστα που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί και οποτεδήποτε το κρίνουν τα μέλη της Αρχής, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν τηρούνται τα νόμιμα, στα πλαίσια της αποφυγής εμφάνισης παραποιημένων ή και πλαστών συμβολαίων. Απαγορεύσεις και υποχρεώσεις τίθενται σε ισχύ, όπως η μη χρήση σχισμένων βιβλίων, η υποχρέωση σύνταξης αλφαβητικού καταλόγου των ονομάτων των συμβαλλόμενων μερών των συμβολαιογραφικών πράξεων, η υπογραφή του προέδρου της Αρχής σε κάθε νέο συμβολαιογραφικό βιβλίο.

Όπως προαναφέρθηκε, ο έλεγχος των συμβολαιογραφικών κατάστιχων αποτελεί μια τακτική της εκάστοτε διοίκησης επί αιώνες. Θεωρείται ένας απλός τρόπος εντοπισμού των παραβάσεων, συνοδευόμενος προφανώς από τη λήψη μέτρων για την επαναφορά στα νόμιμα. Επιπλέον, λειτουργεί αποτρεπτικά και εφιστά την προσοχή των ενδιαφερόμενων, των συμβολαιογράφων, σε αυτό το κύριο στάδιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Προσφερόμενες, ως γνωστόν, δικαιοπραξίες είναι κατεξοχήν οι διαθήκες, των οποίων η εκτέλεση πραγματοποιείται φυσικά μετά το θάνατο του διαθέτη και οι οποίες αφορούν περιουσιακά στοιχεία, επιθυμητά προς απόκτηση και από άλλους, πλην των νόμιμων κληρονόμων. Βεβαίως, όπως έχουμε τονίσει

29. Για αυτά τα είδη δικαιοπραξιών, βλ. και F. Karlafti-Mouratidi, *Aspects de la vie économique à Corfou au milieu du 17ème siècle*, Αθήνα 2005.

30. Βλ. και Φ. Καρλάφτη-Μουρατίδη – Σπ. Χ. Μουρατίδης, *Το Δημοτολόγιον της Ενώσεως. Πληθυσμός και οικονομία στην πόλη και τα προάστια της Κέρκυρας μετά την Ένωση των Επτανήσων με το Ελληνικό Κράτος* (υπό εκτύπωση).

και άλλού, παραμένει ζητούμενο, κατά περίπτωση, εάν ο παραβαίνων συμβολαιογράφος ενεργεί εξαιτίας άγνοιας ή πλημμελούς γνώσης των σχετικών διατάξεων ή εάν, εν πλήρει γνώσει, προβαίνει στην παράβαση, υπηρετώντας έκνομα συμφέροντα των πελατών του, με το αζημίωτο.

Ένα ερώτημα επίσης αφορά το βαθμό διαφοροποίησης μεταξύ των συμβολαιογράφων του αστικού κέντρου και των συμβολαιογράφων των χωριών. Προφανώς η προαναφερθείσα υψηλή συχνότητα σύνταξης και καταγραφής πράξεων από τους συμβολαιογράφους της πόλης συμβάλλει στη μειωμένη εμφάνιση ή και στην απουσία παραβάσεων, εν αντιθέσει, ίσως, με τη σχετική δικαιοπρακτική μονοτονία της υπαίθρου.

Ιδιαίτερη μέριμνα δίδεται επίσης για τη φύλαξη των βιβλίων των αποθανόντων συμβολαιογράφων, την αρμοδιότητα της οποίας έχει αναλάβει ειδική υπηρεσία. Μόνον στους γιους συμβολαιογράφων, που είναι και οι ίδιοι συμβολαιογράφοι, επιτρέπεται να κρατήσουν τα βιβλία των αποθανόντων πατέρων τους, με την προϋπόθεση όμως της κατάθεσης ακριβούς καταλόγου αυτών στην Αρχή. Η διοίκηση δηλαδή πιθανόν θεωρεί ότι τα παιδιά των συμβολαιογράφων, εφόσον επιλέξουν το επάγγελμα του πατέρα τους, ακολουθούν μια περίοδο μαθητείας με πληρέστερο και επιτυχέστερο τρόπο από ό,τι άλλοι υποψήφιοι συμβολαιογράφοι. Η συγγενική σχέση, εξάλλου, ίσως προϋδεάζει για την καλύτερη μεταχείριση των μεταβιβασθέντων συμβολαιογραφικών κατάστιχων, αφού και αυτά αποτελούν, σε ένα βαθμό, κληροδότημα από τον αποθανόντα πατέρα.

Γενική αναφορά επίσης γίνεται στις αμοιβές των συμβολαιογράφων, ομοίως με τη διαφοροποίηση μεταξύ συμβολαιογράφων της πόλης και του υπόλοιπου νησιού, καθώς και στις κυρώσεις³¹, στις οποίες θα υπόκεινται οι παραβαίνοντες τα νόμιμα, με βασικότερη εξ αυτών την προσωρινή ή και μόνιμη παύση άσκησης του επαγγέλματος. Η διαφοροποίηση εδώ έχει να κάνει με τη σοβαρότητα του παραπτώματος. Προσωρινή δηλαδή παύση για τις μικρής σημασίας παραβάσεις, πιθανόν για παραβάσεις που δεν εμφανίζουν υψηλή συχνότητα ή αφορούν όρους που δεν επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την εκδήλωση της βούλησης των συμβαλλόμενων. Η αρμόδια αρχή μάλλον αποδέχεται ότι ο παραβαίνων συμβολαιογράφος θα κατανοήσει τι συνέβη, θα συνετισθεί και θα συμμορφωθεί με τα νόμιμα. Αντιθέτως, η απόφαση για οριστική παύση άσκησης του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος δηλώνει τη θέση της Αρχής για τη μη δυνατότητα συμμόρφωσης, προφανώς εξαιτίας της εμφάνισης επαναλαμβανόμενων παραβάσεων σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό σοβαρότητας αυτών.

31. Για επιβολή κυρώσεων σε συμβολαιογράφους και μεταγενέστερα, βλ. και *Costituzione*, ό.π., σ. 91, Κεφάλαιο VI, τμήμα Γ', άρθρο 7, παράγραφος 21. Βλ. και Νικηφόρου, *Συνταγματικά κείμενα*, ό.π., σ. 621.

Σημαντική, τέλος, είναι η επισήμανση ότι η Αρχή έχει την ευχέρεια να θέσει σε ισχύ κανόνες που αυτή θα κρίνει σκόπιμους για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Το ενδιαφέρον σε αυτόν τον όρο έγκειται στη δυνατότητα της Αρχής, εφόσον μελλοντικώς εμφανισθούν παραβατικές συμπεριφορές που δεν καλύπτονται από την ήδη υφιστάμενη νομοθεσία (*nullum crimen, nulla poena sine praevia lege*), να παρέμβει, με τη θέσπιση νέων διατάξεων και κανονισμών και με την επιβολή ανάλογων κυρώσεων, στο πλαίσιο της βελτίωσης του σχετικού νομικού καθεστώτος. Ο εν λόγω όρος, επιπροσθέτως, υποδηλώνει ότι η διοίκηση αναγνωρίζει την ικανότητα της αρμόδιας αρχής να ανταποκριθεί επιτυχώς στα καθήκοντά της, παραχωρώντας σε αυτήν ελευθερία έννομων ενεργειών.

Από έγγραφο, εξάλλου, του πρύτανη (*priταν(e)o*) της Κέρκυρας, Ιωάννη Μηνιάτη, της ίδιας ημερομηνίας (18 Αυγούστου 1805)³², πληροφορούμαστε ότι η ανωτέρω Αρχή (*Βουλευτήριον ή μαγιστράτο των Αναγνωριστών, ρεβιζόρων και Εξεταστών ή εξαμιναδόρων επάνω εις τους Νοταρίους των Κορυφών*), απαρτίζεται από τους ζηλωτάς και εξαιρέτους Εκλαμπροτάτους Κυρίους Αλέξανδρο Βαρότζη, Στέφανο Φωκά και Σπυρίδωνα Γιαλινά και από τον Υπουργόν ή μινίστρον Ευγενή Κύριον Γιάννη Βαπτιστή Καλογερά, καθώς και ότι η Αρχή έχει την έδρα της (*κρατεί ταις εφεδρείαις του ή σεδούταις του*) στο αρχειοφυλακείο των βιβλίων των αποθανόντων συμβολαιογράφων (*Γραμματοφυλάκιον των απεθαμμένων Νοταρίων ή εις την Κουστόδιαν των βιβλίων των νοδάρων*). Η Αρχή λοιπόν καταθέτει στη Διοίκηση (*εις την Έξοχον Διαίτησιν ή ρεγέντζα*) έναν κανονισμό (το προάγμονον ή ρεσουλτάτο των αγρύπνων τους φροντίδων), αποτελούμενο από έξι άρθρα, ο οποίος, ειδικότερα, έχει ως εξής:

1. Προκειμένου να σχηματισθεί ο πίνακας εκείνων που κατά το παρόν μετέρχονται το επάγγελμα του συμβολαιογράφου, όλοι οι συμβολαιογράφοι της πόλης, των προαστίων και των χωριών του νησιού και του διστρέτου (*e distretto*) οφείλουν να δηλώσουν το όνομά τους και να προσκομίσουν (προσφέρουν) τα πρωτόκολλά τους, (δηλαδή διαθήκαις, μινουτάρι³³ και κάθε άλλο χαρτί), σε διορία τριών ημερών μετά τη δημοσιοποίηση αυτής της διαταγής για τους συμβολαιογράφους της πόλης και εντός οκτώ ημερών για τους συμβολαιογράφους των προαστίων και των χωριών. Σε περίπτωση απείθειας, οι παραβάτες θα υπόκειται στις ποινές (*Όποιος ήθελεν αυθαδιάση... θέλει υποφέρει την ποινήν...*) που ορίσθηκαν στη διαταγή που εκδόθηκε από το Διοικητικό Συμβούλιο (ή *κονσίλιο αμμινιστρατίβο*) και επικυρώθηκε από τη Γερουσία στις 14 Ιουλίου του ίδιου έτους.

32. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Ενετική Διοίκησης* Φ. 470, μονόφυλλο (χ.α.).

33. Σχέδια συμβολαίων.

2. Κάθε συμβολαιογράφος που ασκεί το επάγγελμα, δεν επιτρέπεται να κρατεί παρά μόνον τα συμβολαιογραφικά βιβλία του αποθανόντος πατέρα του, ενώ όποιος έχει λάβει άδεια να κρατεί άλλα βιβλία και έγγραφα αποθανόντος συμβολαιογράφου συγγενή ή να τα φυλάττει (ωσάν παρακαταθήκη ή δεποζιτάριος), οφείλει να τα προσκομίσει στη Γραμματεία της Αρχής (*Uffizio della Cancelleria del Magistrato*), με ξεχωριστό ενβεντάριο, προκειμένου αυτά να μεταφερθούν στην Υπηρεσία της Φύλαξης (*Uffizio della Custodia*).

3. Ο υιός συμβολαιογράφος, ο οποίος έχει στην κατοχή του τα βιβλία, φύλλα και οποιοδήποτε έγγραφο του αποθανόντος πατέρα συμβολαιογράφου, υποχρεούται να προσκομίσει ακριβή κατάλογο αυτών στη Γραμματεία και όποτε παραλείψει αυτό, θα υπόκειται στην ποινή που ορίζει η ανωτέρω διαταγή.

4. Κάθε άλλος ιδιώτης, ο οποίος έχει στην κατοχή του (συμμά του) βιβλία και οτιδήποτε άλλο ανήκε σε αποθανόντα συμβολαιογράφο, υποχρεούται να παρουσιάσει αυτά, σε διορία οκτώ ημερών, στην ανωτέρω Αρχή με ξεχωριστό ευρετήριο, από όπου, ομοίως, αυτά θα μεταφερθούν στην Υπηρεσία της Φύλαξης. Εάν όμως περάσει η ανωτέρω διορία και η προαναφερθείσα προσκόμιση δεν πραγματοποιηθεί, τότε οι σχετικές διαταγές θα δοθούν στους αρμόδιους κρατικούς λειτουργούς (*Αυθεντικούς ανθρώπους, Pubbliche persone*), προκειμένου να πραγματοποιηθεί αυτή η μεταφορά, ενώ οι παραβάτες παρακρατητές (*inobbedienti detentori*) θα υποστούν τη δημόσια και παραδειγματική τιμωρία.

5. Σε διορία τριάντα ημερών από το θάνατο ενός συμβολαιογράφου, ο υιός που ασκεί το ίδιο επάγγελμα και στην κατοχή του οποίου βρίσκονται τα βιβλία και τα άλλα έγγραφα του πατέρα του, υποχρεούται να δηλώσει τον αριθμό αυτών στη Γραμματεία της Αρχής, καταθέτοντας ακριβή κατάλογο. Η ίδια διορία των τριάντα ημερών ισχύει και για τους κληρονόμους αποθανόντα συμβολαιογράφου, ο οποίος δεν είχε υιό συμβολαιογράφο. Εντός αυτής της διορίας, αυτοί οφείλουν να καταθέσουν ακριβή κατάλογο και οποιουδήποτε άλλου εγγράφου του αποθανόντος.

6. Επειδή καθορίζεται στο δεύτερο άρθρο της προαναφερθείσας διαταγής (*Ordinanza*) ότι όλοι οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να προσκομίζουν, ανά τρίμηνο, τα βιβλία τους προς έλεγχο, ορίζονται, για αυτόν το σκοπό, οι ημέρες της Τρίτης και του Σαββάτου, για τους συμβολαιογράφους της πόλης, ενώ οι ημέρες της Πέμπτης και της Κυριακής, για τους συμβολαιογράφους των προαστίων και των χωριών.

Τέλος, σημειώνεται ότι αυτή η διαταγή θα τυπωθεί, θα δημοσιευθεί και θα τοιχοκολληθεί στα πλέον πολυσύχναστα σημεία της πόλης, των προαστίων και των χωριών, ενώ αντίγραφο αυτής, προληπτικώς (προλαβούσης ομολογίας, *previa cauzione*) θα επιδοθεί σε κάθε συμβολαιογράφο του νη-

σιού, προκειμένου κανείς εξ αυτών να μην προβάλλει ως δικαιολογία την άγνοια για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του.

Παρατηρούμε ότι τα τέσσερα από τα έξι άρθρα (2-5) αναφέρονται στα συμβολαιογραφικά βιβλία αποθανόντων συμβολαιογράφων, τονίζοντας κυρίως ότι οι υιοί αποθανόντων συμβολαιογράφων έχουν το δικαίωμα να κρατούν τα βιβλία των πατέρων τους, εφόσον είναι και οι ίδιοι συμβολαιογράφοι. Το δικαίωμα αυτό εμπεριέχει δύο βασικές λειτουργίες. Οι υιοί δηλαδή συμβολαιογράφοι λαμβάνουν τρόπον τινά κληρονομικώ δικαιώματι τα κατάστιχα των πατέρων τους, τα οποία, κατά πρώτο λόγο, οφείλουν να φυλάττουν και να μεριμνούν ώστε να μην υπάρξουν σοβαρές φθορές ή και απώλειες και, κατά δεύτερο λόγο, να δίδουν αντίγραφα των καταγεγραμμένων σε αυτά πράξεων στους ενδιαφερόμενους. Βεβαίως και αυτοί υποχρεούνται να προσκομίσουν κατάλογο των πράξεων για το σχετικό έλεγχο. Φαίνεται ότι η Διοίκηση αναγνωρίζει ότι οι υιοί συμβολαιογράφοι λόγω της συγγενικής σχέσης διαθέτουν την ευαισθησία, το ενδιαφέρον, αλλά και τις γνώσεις –σε διαφοροποίηση με τους υιούς συμβολαιογράφων που δεν έγιναν και οι ίδιοι συμβολαιογράφοι– που απαιτούνται για την ασφαλέστερη φύλαξη αυτού του σημαντικότερου καταγεγραμμένου υλικού που περιλαμβάνει συμφωνίες, συναλλαγές, μεταβιβάσεις κ.ά., όψεις δηλαδή της οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων των υπηκόων της.

Ένα άρθρο (1) αναφέρεται, για ακόμη μία φορά, στην υποχρέωση δήλωσης του ονόματος εκ μέρους των συμβολαιογράφων και της ιδιότητάς τους στη Διοίκηση, ενώ ένα άρθρο (6) αναφέρεται, επίσης για πολλοστή φορά, στην υποχρέωση προσκόμισης των κατάστιχων για τακτικό έλεγχο. Όπως έχουμε τονίσει και αλλού και οι δύο αυτές ενέργειες επί αιώνες θεωρούνται αναγκαίες από την εκάστοτε διοίκηση για την απρόσκοπτη συμβολαιογραφική λειτουργία. Η γνώση δηλαδή των ονομάτων των συμβολαιογράφων και ο τακτικός έλεγχος των βιβλίων τους θεωρείται ότι θα αποτρέψουν παρατυπίες και παρανομίες.

Στις 13 Αυγούστου 1805³⁴, διορίζεται νέα Αρχή (*maggistratura*) των Ελεγκτών και Εξεταστών, η οποία παρουσιάζει έναν κανονισμό όσον αφορά την άσκηση του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος (*infrascritte discipline concernenti il solido sistema nel geloso atteggiamento del Notarial ministero*), τα δώδεκα άρθρα του οποίου είναι, στη συντριπτική τους πλειονότητα, επαναλήψεις άρθρων προηγούμενων κανονισμών.

Συνοπτικά αυτός ο κανονισμός αναφέρεται στις εξής υποχρεώσεις: ανοικτό συμβολαιογραφικό γραφείο με πελατεία, δήλωση των ονομάτων των ενεργών συμβολαιογράφων για τη σύνταξη του σχετικού πίνακα, κράτηση και φύλαξη βιβλίων θανόντων συμβολαιογράφων μόνον από τους υιούς αυτών,

34. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 373r-371v.

εφόσον είναι και αυτοί συμβολαιογράφοι, με την προϋπόθεση κατάθεσης καταλόγου αυτών στην αρμόδια υπηρεσία. Προσκόμιση και κατάθεση συμβολαιογραφικών αρχείων που διαθέτουν ιδιώτες. Χρήση νόμιμων βιβλίων, υπογραφές μαρτύρων σε κάθε πράξη. Αλφαβητικός κατάλογος των ονομάτων των συμβαλλόμενων με τη συμπλήρωση του εκάστοτε βιβλίου. Απαγόρευση καταχώρησης διαθηκών και κωδίκελων σε ξεχωριστό βιβλίο. Απαγόρευση άσκησης της συμβολαιογραφίας εκτός της νόμιμης έδρας. Τριμηνιαίος έλεγχος των συμβολαιογραφικών βιβλίων. Το ενδέκατο άρθρο αναφέρεται στη γνώση που πρέπει να έχουν οι συμβολαιογράφοι αλλά και άλλοι για το χώρο στον οποίο εδρεύουν η Αρχή και η Υπηρεσία Φύλαξης βιβλίων θανόντων συμβολαιογράφων. Στο δωδέκατο, τέλος, άρθρο, τονίζεται ότι, εκτός των ανωτέρω κανονισμών, οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να τηρούν όλους τους σχετικούς νόμους και να θέτουν τη σφραγίδα τους σε κάθε αντίγραφο που θα εκδίδουν, σύμφωνα με το άρθρο 13 της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1788.

Ο εν λόγω κανονισμός αποστέλλεται στον πρύτανη για έγκριση, ενώ πρόκειται να μεταφρασθεί στην ελληνική γλώσσα και να τυπωθεί, προκειμένου να μην υπάρχει πιθανότητα κανείς να προσποιηθεί άγνοια (*da finger inscienza*) για την εκτέλεση των υποχρεώσεων. Υπογράφουν: *Allessandro Barozzi*, πρόεδρος, *Stefano Foca*, ελεγκτής και εξεταστής, και *Spiridion Giallinà*, ελεγκτής και εξεταστής.

Συμπληρωματικά των όσων αναφέρθηκαν για τις διαθήκες³⁵, στις 8 Μαΐου 1806, εντοπίζουμε σειρά άρθρων που αφορούν το συμβολαιογραφικό επάγγελμα (ενθίμισες ήτε ορδίνιες οπού πρέπει να ενεργούντε από τους συμβολαιογράφους τον μπόργον και χωρία εις τιν επιστίμιν τους...)³⁶. Ειδικότερα:

1) Όταν γράφουν διαθήκες και κοντίκιλο να δίδουν τον όρκο των μαρτύρων για να τον κρατούν μυστικό.

2) Στο τέλος της διαθήκης και κοντίκιλου, ο συμβολαιογράφος οφείλει να τη διαβάσει στο διαθέτη (του Διαταχτή) από την αρχή ως το τέλος και να σημειώνει ότι την διάβασε.

3) Οι διαθήκες πρέπει να υπογράφονται από τους μάρτυρες και το διαθέτη εάν αυτός γνωρίζει γραφή. Εάν ο διαθέτης δεν δύναται (από αδυναμίαν του) να υπογράψει, ο συμβολαιογράφος υποχρεούται να το διευκρινίσει.

4) Ο συμβολαιογράφος υποχρεούται αμέσως να ασηκώνει αντίγραφο της διαθήκης, υπογεγραμμένο από τους ίδιους μάρτυρες και το διαθέτη για να την παρουσιάζουν σφραγισμένη σύμφωνα με το νόμο.

5) Εάν ο διαθέτης θέλει αντίγραφο, οι συμβολαιογράφοι οφείλουν να το δίδουν, με τη σχετική σημείωση στο πρωτόκολλό τους

35. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 367r-366v.

36. Η ορθογραφία του εγγράφου.

- 6) Ο διαθέτης δεν επιτρέπεται να κληροδοτεί ακίνητα ή κάθε είδους χρονικά δοσίματα σε εκκλησίες είτε σε μοναστήρια, σε ιερομόναχους ή σε μοναχές.
- 7) Οι διαθέτες δεν πρέπει να κληροδοτούν κάθε είδους ακίνητα ή άλλα χρονικά δοσίματα στον εκάστοτε εφημέριο.
- 8) Εάν ο διαθέτης θελήσει να κληροδοτήσει για μία μόνον φορά σε εκκλησίες, μοναστήρια, ιερομόναχους, μοναχές, ιερείς ή εφημέριους χρήματα είτε κινητά αγαθά να δύναται να το πράξει, αρκεί αυτά να μην υπερβαίνουν το ένα δέκατο από τα περιουσιακά στοιχεία (της ουσίας) του διαθέτη και αυτό για μία μόνον φορά.
- 9) Οι εκτιμήσεις κάθε αντικειμένου γενικώς πρέπει να γίνονται ξεχωριστά, δηλαδή για τις ελιές, τη ρίζα, τα αμπέλια (τόσο του τζαπίου), τα χωράφια (τόσο του μιζουρίου) και ομοίως για κάθε άλλο πράγμα.
- 10) Οι εκτιμητές απαγορεύεται να είναι και οι ίδιοι εκκαθαριστές.
- 11) Χωρίς σχετικό ένταλμα απαγορεύεται να πραγματοποιείται οποιαδήποτε διάθεση σχετική με αγαθά εκκλησιών, μοναστηριών και άλλα.
- 12) Κάθε συγκέντρωση αδελφάτου πολλών ανθρώπων είτε κοινότητος για εκλογή επιτρόπων να μην πραγματοποιείται δίχως σχετικό ένταλμα, το οποίο πρέπει οπωσδήποτε (πρέποντας απαρασάλεφτα) να καταχωρηθεί (και ηνφιλτζαριστί)³⁷ στο πρωτόκολλο του συμβολαιογράφου.
- 13) Σε κάθε συνυποσχετικό (κομπρομέσο)³⁸ στο οποίο εκλέγονται δύο κριτές πρέπει αυτοί να έχουν εξουσίαν να εκλέγουν τον τρίτο για να είναι παρών να ακούσει και, εάν κατά τύχη λάχει διχόνοϊαν, να δίδεται λύση με τη δική του γνώμη.
- 14) Οι κριτές πρέπει να γνωρίζουν να γράψουν και να υπογράψουν τις αποφάσεις, οι οποίες δεν θα έχουν ισχύ εάν δεν έχουν υπογραφεί από αυτούς.
- 15) Στην απόφαση ο συμβολαιογράφος οφείλει να αναφέρει ότι οι κριτές, καλός ακροασάμενι τα δίκεα των μερών Χριστού το ονόματι επικαλεσάμενι αποφάσισαν και εδιόρισαν ως κάτωθι ήγουν ετούτο και ετούτο³⁹.
- 16) Προ της παρέλευσης τριών ημερών από τότε που η απόφαση θα είναι καταχωρημένη στο πρωτόκολλο και υπογεγραμμένη, όπως ανωτέρω, ο συμβολαιογράφος οφείλει να διαβάσει αυτή ενώπιον των μερών και να καταγράψει στο περιθώριο της απόφασης ότι την δημοσίευσε (πουμπλικάρισε).
- 17) Όταν ο διαθέτης αποβιώσει, ο συμβολαιογράφος υποχρεούται να κηρύττει τη διαθήκη του όπου αυτός ετάφη.

37. Η ορθογραφία του εγγράφου.

38. Για αιρετοκρισίες σε συντροφίες στην Κέρκυρα επί βενετοκρατίας, βλ. Φ. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Δικαιοπραξίες εμπορικών εταιρειών (συντροφιών) στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα», *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου* (υπό εκτύπωση).

39. Η ορθογραφία του εγγράφου.

18) Όταν ο συμβολαιογράφος συντάσσει συμβόλαια που περιέχουν λογαριασμούς ή οφειλές, υποχρεούται να καταχωρεί στο τέλος του συμβολαίου κάθε σκρίτο και κάθε άλλο ιδιωτικό έγγραφο και να ηνφιλτζάρουν αυτά στο πρωτόκολλο, με ιδιόγραφη σημείωση του συμβολαιογράφου σε κάθε έγγραφο.

19) Οι συμβολαιογράφοι, κατά διαστήματα, (χρονικώς) υποχρεούνται να προσκομίζουν στο εκλαμπρότατο Κολέγιο Τζενσόριο έναν κατάλογο ή σημείωμα (νότα καθαρή) από τις πωλήσεις των αγαθών που θα κάνουν οι ευγενείς. Ομοίως υποχρεούνται να προσκομίσουν στο ανωτέρω, κατά διαστήματα, ένα σημείωμα ή κατάλογο από όλες τις μισρασιές που θα κάνουν οι ανωτέρω ευγενείς.

20) Οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να προσκομίζουν, κατά διαστήματα, στην Αρχή των Εξεταστών και Ελεγκτών ένα πιστοποιητικό (μία πίστιν απαφημένη) από το ανωτέρω Κολέγιο, το οποίο να αναφέρει ότι ο συμβολαιογράφος έπραξε το καθήκον του σύμφωνα με το νόμο (ενέργησε το χρέος του ως καθώς περιέχει η άνωθεν ορμίνια).

21) Όταν ο συμβολαιογράφος συντάσσει πράξεις για σολιάτικα, υποχρεούται να ενεργήσει ως είθισται (κατά το πραχτέν), δηλαδή με δύο εκκαθαριστές και τα παζάρια του κάθε πράγματος να βάνονται κατά τον καιρόν και τα τρεχούμενα παζάρια για να γίνεται η σολιατόπισι χωρίς λάθος⁴⁰.

Οκτώ από τα είκοσι ένα άρθρα αναφέρονται στις διαθήκες. Λαμβάνεται δηλαδή ιδιαίτερη μέριμνα επί της διαδικασίας σύνταξης της διαθήκης, προκειμένου αυτή να δηλώνει την πραγματική βούληση του διαθέτη. Έτσι, ο συμβολαιογράφος υποχρεούται να αναγνώσει ολόκληρη τη διαθήκη στο διαθέτη, να μεριμνήσει ώστε αυτή να υπογραφεί από τον τελευταίο και τους μάρτυρες, ενώ οφείλει αμέσως να κάνει αντίγραφο αυτής, το οποίο θα υπογράφεται από το διαθέτη και τους μάρτυρες. Προς μεγαλύτερη δε διασφάλιση, ο συμβολαιογράφος υποχρεούται να καταγράφει στα κατάστιχά του τις ενέργειές του ή οτιδήποτε άλλο προκύψει: ανάγνωση ολόκληρης της διαθήκης, αδυναμία του διαθέτη να υπογράψει, επίδοση αντίγραφου της διαθήκης στο διαθέτη.

Τέσσερα άρθρα αναφέρονται σε αιρετοκρισίες. Όπως σημειώνουμε και αλλού⁴¹, διάφορες κατηγορίες συμβαλλόμενων προσφεύγουν σε διαιτησία, όταν θεωρούν ότι άδικα θίγονται τα συμφέροντά τους, κατά παράβαση όρων που στην αρχική συμφωνία είχαν γίνει αποδεκτοί. Οι κριτές επιλέγονται με βάση τις γνώσεις και την εμπειρία τους σχετικά με το αντικείμενο

40. Στο πίσω μέρος του δεύτερου φύλλου ο Γεώργιος Ιωάννης Βαπτιστής Καλογεράς, Καγγελάριος, από το εκλαμπρότατο βουλευτηρίων των εξεταχτών και ερεμνιφτόν τον νοταρίον, δια να ιποτακτούν στον πρύτανη.

41. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Δικαιοπραξίες εμπορικών εταιρειών», ό.π.

της διαφωνίας, αλλά, αναλόγως των περιπτώσεων, και από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, με το σκεπτικό πιθανόν ότι αυτοί διαθέτουν την ικανότητα της επίλυσης κάποιων διαφορών.

Αξιοσημείωτο, εξάλλου, είναι ότι τρία άρθρα αναφέρονται σε περιπτώσεις κληροδοσίας σε εκκλησιαστικά ιδρύματα και ιερωμένους, με τη διαφοροποίηση μεταξύ κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων. Έτσι, ακίνητα, οικίες, εργαστήρια, κτήματα, αλλά και τακτικά έσοδα, προφανώς από κάθε είδους μισθώσεις, απαγορεύεται να κληροδοτούνται σε ναούς και μοναστήρια, καθώς και σε κληρικούς. Όσον αφορά τα κινητά αγαθά ή χρηματικά ποσά, παρέχεται η δυνατότητα κληροδότησης, όπως παραπάνω, εφόσον αυτά δεν υπερβαίνουν το ένα δέκατο της περιουσίας του διαθέτη και αυτό μόνον άπαξ. Μάλιστα και στις δύο περιπτώσεις σημειώνονται όλες οι κατηγορίες των κληρικών: ιερομόναχοι, μοναχές, ιερείς, εφημέριοι ιερείς.

Κατά την περίοδο, εξάλλου, της κυριαρχίας των Αυτοκρατορικών Γάλλων στην Κέρκυρα και ειδικότερα την 1^η Απριλίου 1809⁴² εντοπίζουμε διάταγμα σχετικά με την προσκόμιση διαθηκών στην αρμόδια υπηρεσία.

Πιο συγκεκριμένα⁴³, η Ιόνιος (Ιωνική) Γερουσία εκτιμά ότι θα πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη (επειδή εθεωρήθη η απαίτησις της προβλέψεως) για την περίπτωση που ένας συμβολαιογράφος (Νοδάρος), λόγω φυσικού εμποδίου, δεν δύναται να προσκομίσει στην αρμόδια αρχή (*all' amministrazione a cui spetta*, εις την Αμμινιστρατζιόνε οπού υποπίπτει), εντός της καθορισμένης διορίας, μία καταχωρημένη (εκθεμένην, *rogato*) διαθήκη στις πράξεις του, επειδή αυτό συνέβη κάποιες φορές. Η Γερουσία λοιπόν, αφού άκουσε τη γνώμη της δικαστικής υπηρεσίας (του Δωματίου, *Camera*), θεσπίζει τα εξής. α. Στην προαναφερθείσα περίπτωση, μόνον ο συμβολαιογράφος δύναται να στείλει στην αρμόδια αρχή (εις την ανήκουσαν Αμμινιστρατζιόνε), δια του πληρεξουσίου του, το σύνηθες αντίγραφο (*la consueta copia*, το συνηθισμένον ίσον) της υπογεγραμμένης διαθήκης, προκειμένου να μην υπερβεί τη νόμιμη διορία.

β. Σε μία τέτοια περίπτωση, ο συμβολαιογράφος οφείλει να τηρεί ένα μικρό βιβλίο για αυτόν το σκοπό (*un libretto apposito*, ένα επιταυτού βιβλί-
άριον), προκειμένου να γίνουν από την ανωτέρω Αρχή οι σχετικές σημειώ-

42. Μονόφυλλο δίστηλο στην πρώτη στήλη του οποίου υπάρχει το εν λόγω διάταγμα στην ιταλική γλώσσα, ενώ στη δεύτερη η μετάφραση αυτού στην ελληνική. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Αρχείο Ιονίου Γερουσίας, Δημοσιεύσεις, Φ. 3, υπ. 3, φ. 6.

43. Στην αρχή του εγγράφου υπάρχει η τυπική αναφορά των επίσημων εγγράφων αυτής της περιόδου: *in nome di S. M. l'Imperatore de' Francesi, Re d' Italia e Protettore della Confederazione del Reno* / επ'ονόματι της αυτού Μεγαλιότητος Αυτοκράτορος των Γάλλων, Βασιλέως της Ιταλίας και υπερασπιστού της συνενώσεως του Ρήνου.

σεις τέτοιων, δια πληρεξούσιου, παραδόσεων (*di tali consegne*, τοιούτων εγχειρήσεων).

γ. Ο συμβολαιογράφος αργότερα, όταν παρουσιασθεί στο Μαγιστράτον δια να ελεγχθεί, υποχρεούται να προσκομίσει εις τον επικεφαλής (*ministro del capo*, Μάγιστρον) της τοπικής Διοικήσεως τις αποδείξεις (*riscontri*) των παρρησιασθέντων ίσων, ενώ στο περιθώριο κάθε πρωτότυπου θα πρέπει να γίνει τότε η σχετική σημείωση (όπως συνηθίζεται κατά το παρόν).

δ. Οποιαδήποτε παράβλεψη θα πρέπει να διορθωθεί σύμφωνα (*a senso*, κατά το νόημα) με τους νόμους, ενώ τονίζεται ότι ο γραμματέας της Γερουσίας θα προβεί στη σχετική εκτέλεση (εκπλήρωσιν στο παρόν θέσπισμα), αμέσως μόλις λάβει την απόδειξιν του αυτοκρατορικού επίτροπου.

Το διάταγμα υπογράφουν οι: Σορδίνας υποπρόεδρος, Μ. Καρατζίας γερουσιαστής, Στεφανίτζης γερουσιαστής, Φλαμπουριάρης γερουσιαστής, Κασιμάτης γερουσιαστής και ο γραμματέας (ο εξ απορρήτων) Γ. Αγγράτης, ενώ σημειώνεται ότι το διάταγμα θεωρήθηκε και επικυρώθηκε από τον ανωτέρω επίτροπο (*Le Commissaire Imperial JUL. BESSIERES*).

Το ανωτέρω διάταγμα επιχειρεί να δώσει λύση στις περιπτώσεις όπου ο συμβολαιογράφος, εξαιτίας αντικειμενικής δυσκολίας, δεν ήταν δυνατόν να προσκομίσει στην αρμόδια υπηρεσία διαθήκη καταχωρημένη στα βιβλία του. Έτσι, κατόπιν γνωμοδότησης και των δικαστικών λειτουργών, αποφασίζεται μία νόμιμη διαδικασία που περιλαμβάνει τα προαναφερθέντα τρία στάδια. Το πρώτο διευθετεί το θέμα της γνωστοποίησης της αρμόδιας αρχής για την ύπαρξη της διαθήκης, με την προσκόμιση σε αυτήν αντίγραφου της διαθήκης από τον πληρεξούσιο του συμβολαιογράφου. Ύπήρχαν δε αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας της αποστολής, αφού ο πληρεξούσιος ήταν πρόσωπο που ο συμβολαιογράφος εμπιστευόταν, πιθανόν συμβολαιογράφος και ο ίδιος. Η εν λόγω απόφαση κρίνεται σκόπιμη, αφού η αρμόδια υπηρεσία έπρεπε οπωσδήποτε να γνωρίζει την ύπαρξη της εκδηλωθείσας βούλησης κάθε διαθέτη, στο πλαίσιο της διευθέτησης ζητημάτων που θα ανέκυπταν από τις έννομες αξιώσεις εκ μέρους των κληρονόμων, ζητημάτων που αφορούσαν τους όρους της διαθήκης, αλλά και της απόρριψης των ισχυρισμών εκ μέρους προσώπων που εμφανίζονταν ως κληρονόμοι.

Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο, μειώνεται έτι μάλλον ο κίνδυνος εμφάνισης σχετικής παραβατικής συμπεριφοράς με την ύπαρξη ειδικού βιβλιαρίου στο οποίο η αρμόδια αρχή θα σημειώνει ότι έλαβε αντίγραφο. Παρατηρούμε ότι σε αυτό το άρθρο δεν αναφέρονται τα στοιχεία που θα πρέπει να σημειώνονται σε κάθε περίπτωση. Ωστόσο, υποθέτουμε ότι αυτά θα αφορούσαν το όνομα του συμβολαιογράφου, την ημερομηνία σύνταξης της διαθήκης, το διαθέτη, πιθανόν και τους κληρονόμους και ίσως κάποιους από τους βασικούς όρους αυτής, καθώς και το όνομα του πληρεξούσιου και

την ημερομηνία παράδοσης του αντίγραφου από αυτόν στην αρμόδια αρχή. Αξιοσημείωτο δε είναι ότι, όπως έχουμε αναφέρει και για τις προγενέστερες της εξεταζόμενης περιόδους⁴⁴ σε λίγες περιστάσεις συμβολαιογράφος αναθέτει μέρος του έργου του σε πληρεξούσιο. Κυρίως όταν είναι μεγάλη ανάγκη να πραγματοποιήσει ένα ταξίδι ή εάν ο ίδιος αδυνατεί για λόγους υγείας. Η κατοχή δηλαδή και η χρήση των συμβολαιογραφικών κατάστιχων, καθώς και η άσκηση του επαγγέλματος φαίνεται ότι εθεωρούντο από τη συντριπτική πλειονότητα των συμβολαιογράφων ένα σημαντικότερο έργο με κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις και συνέπειες, έργο του οποίου η προσωρινή ανάθεση σε άλλον δεν ήταν δυνατόν, για λόγους νομικής και ηθικής τάξεως, να πραγματοποιηθεί πλην ελάχιστων σοβαρών εξαιρέσεων.

Το τρίτο άρθρο διασφαλίζει ακόμη περισσότερο αφού ο ίδιος ο συμβολαιογράφος, όταν καταστεί δυνατόν, οφείλει να εμφανισθεί στην αρμόδια αρχή, προσκομίζοντας το πρωτότυπο της διαθήκης, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο σχετικός έλεγχος, με την καταγραφή των αντίστοιχων σημειώσεων. Η αντιπαράθεση και η σύγκριση μεταξύ του πρωτότυπου και του αντίγραφου της διαθήκης θα αποτρέψει παρερμηνείες, λάθη και ανακρίβειες σχετικά με τους όρους και τους νόμιμους κληρονόμους, που θα ήταν δυνατόν να υφίστανται και μετά από τους προηγούμενους ελέγχους.

Τα μέλη της Αρχής διορίζονται από το Συμβούλιο, όπως φαίνεται στις συνεδριάσεις του, ενώ οι σχετικές προτάσεις είναι συνήθως αρμοδιότητα της Αρχής. Για παράδειγμα, στις 2 Αυγούστου 1805⁴⁵, από την Αρχή των Ελεγκτών και Εξεταστών κατατίθεται έγγραφο στον πρύτανη σχετικά με την εκλογή μελών της Αρχής⁴⁶ και συγκεκριμένα ενός γραμματέα διαχειριστή (*ministro cancelliere*) και ενός φύλακα (*custode*), οι οποίοι θα επιλεγούν από το Συμβούλιο⁴⁷. Περιστασιακά δε προτείνεται η πρόσληψη προσώπων, όπως στις 17 Μαΐου 1806⁴⁸, όταν η Αρχή αναφέρει ότι ο *Nobil Signor* Σπυρίδων Σαούλης επέδωσε τα βιβλία του Γεωργίου Βαλμή⁴⁹ και του πατέρα του, Αντώνιου Βαλμή⁵⁰. Εξαιτίας δε του πλήθους των βιβλίων (*de vollumi*

44. Φ. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Το επάγγελμα του συμβολαιογράφου», ό.π.

45. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 370r.

46. ...che le protestiamo tutta la nostra riconoscenza per la buona prevenzione, che l' Eccellenza Vostra ci onora di spiegare in nostro favore, non possiamo far a meno che assicurare il Governo, che non ommetteremo, per quanto ci renderà possibile, di corrispondere à doveri, che sono annessi all' incarico...

47. Υποψήφιοι για το πρώτο αξίωμα είναι οι: *Nobil Signor Giovanni Battista Calogerà* και *Signor Francesco Campazzini*, ενώ για το αξίωμα του αρχειοφύλακα οι: *Nobil Signor Antonio Mosco*, και *Signor Spiridion Bulgari*.

48. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 369r.

49. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Συμβολαιογράφοι* Φ. Β 17- Β 47.

50. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Συμβολαιογράφοι* Φ. Β 1- Β 16.

e delle filze) και των δύο συμβολαιογράφων, η Αρχή τονίζει ότι πρέπει να προσληφθούν τέσσερεις υπάλληλοι, με αμοιβή 60 λίρες.

Δεν είναι συχνές οι περιπτώσεις όπου μία αρμόδια αρχή εκφράζει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει για την εκτέλεση του έργου της. Για παράδειγμα, στις 27 Οκτωβρίου 1805⁵¹, η Αρχή σημειώνει ότι, εκτός από το γραμματέα και το φύλακα, δεν υπάρχουν νέοι επιφορτισμένοι να συνδράμουν σε έναν τόσο χρήσιμο και κοινωφελή τομέα (*al provido e filantropo oggetto contemplato dalla pia mente del Governo*).

Σπανιότερα δε η αρμόδια αρχή παραθέτει μια σειρά προβλημάτων στους ανωτέρους της και ακριβώς για αυτόν το λόγο δηλώνει αδυναμία να ανταποκριθεί με επιτυχία στα καθήκοντά της. Μία από τις εξαιρέσεις αποτελεί το έγγραφο της Αρχής των Ελεγκτών και Εξεταστών, της 17^{ης} Μαρτίου 1806⁵², στο οποίο δηλώνεται αυτή η αδυναμία στο πλαίσιο της τήρησης του κανονισμού που αφορά το επάγγελμα των συμβολαιογράφων.

Ειδικότερα, η Αρχή δηλώνει ότι δεν είναι δυνατόν να συντάξει τιμοκατάλογο για τις αμοιβές των συμβολαιογράφων, ενώ σχετικά με τον κατάλογο των αποθανόντων συμβολαιογράφων και των βιβλίων τους, η Αρχή γνωστοποιεί ότι αυτός ο κατάλογος δεν έχει ολοκληρωθεί εξαιτίας του πλήθους των ανωτέρω βιβλίων. Η Αρχή όμως δηλώνει αδυναμία και όσον αφορά την παρακολούθηση της επαγγελματικής πορείας των συμβολαιογράφων της πόλης, αφού η ίδια δεν διαθέτει υπάλληλο και στερείται των αναγκαίων στοιχείων, προκειμένου αυτή να γνωρίζει εάν κάποιοι συμβολαιογράφοι έχουν κληθεί για ανάκριση από κάποιο δικαστήριο. Επιπροσθέτως, η Αρχή σημειώνει ότι δεν δύναται να εφαρμόσει τα νόμιμα, επειδή δεν γνωρίζει εάν συμβολαιογράφοι της εξοχής είναι εν ζωή ή έχουν αποβιώσει, αφού, για τη δεύτερη περίπτωση, η Αρχή δεν διαθέτει σχετική δήλωση, όπως σχετικώς υποχρεούνται οι προεστοί και οι δημογέροντες, σύμφωνα με την *proclama* του γενικού προνοητή Francesco Correr⁵³, της 21^{ης} Ιουνίου 1725. Έτσι, δεν είναι δυνατή η πρόσκληση υποψηφίων για την πλήρωση των κενών θέσεων που πραγματικά υπάρχουν.

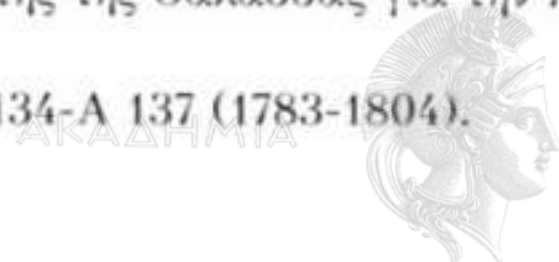
Μάλιστα γίνεται αναφορά στην πληροφορία για το θάνατο συμβολαιογράφου, του Γιωργάκη Ανυφαντή⁵⁴, από το χωριό Περουλάδες, από στοιχεία που έδωσαν ιδιώτες, χωρίς να έχει γίνει σχετική δήλωση από κανένα δημόσιο λειτουργό ούτε από τους κληρονόμους του συμβολαιογράφου, στο πλαίσιο της υποχρέωσης των τελευταίων να παραδώσουν τα βιβλία αυτού, καθώς και τα βιβλία του πατέρα του θανόντα, που ήταν ομοίως συμβολαιογράφος.

51. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 380r.

52. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 364r-363v.

53. Ο Francesco Correr ήταν γενικός προνοητής της Θάλασσας για την περίοδο 1724-1728.

54. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Συμβολαιογράφοι* Φ. Α 134-Α 137 (1783-1804).

Η Αρχή ζητεί η Διοίκηση να παρέμβει και οι αρμόδιοι λειτουργοί να βεβαιώσουν το θάνατο. Προκειμένου δε οι συμβολαιογράφοι να λάβουν γνώση όλων των σχετικών κανονισμών, προτείνεται η τύπωση αυτών στην ελληνική γλώσσα. Πράγματι, λίγες ημέρες αργότερα, στις 21 Μαρτίου 1806⁵⁵, η Αρχή πληροφορεί τη Διοίκηση ότι έλαβε τα βιβλία του Ανυφαντή και του πατρός του και δηλώνει ότι όταν συνταχθεί το σχετικό ευρετήριο θα αποσταλεί.

Παρατηρούμε ότι η εν λόγω Αρχή δηλώνει πλημμελή ανταπόκριση σε όλη σχεδόν την κλίμακα των αρμοδιοτήτων της. Για παράδειγμα, παραβατικές συμπεριφορές συμβολαιογράφων που οδηγούν στη δικαιοσύνη δεν είναι δυνατόν να εντοπισθούν. Η Αρχή, εμμέσως πλην σαφώς, επισημαίνει τις αιτίες αυτών των προβλημάτων. Η έλλειψη προσωπικού, βοηθητικού αλλά και κύριου, μέριμνα και μέλημα φυσικά της Διοίκησης, αφενός οδηγεί στην αδυναμία γνώσης των αλλαγών των σχετικών με τους συμβολαιογράφους, και αφετέρου, εξαιτίας της αργής καταγραφής των συμβολαιογραφικών αρχείων, αυτά τίθενται σε κίνδυνο.

Από την άλλη, η μη ανταπόκριση εκ μέρους των *vecchiardi* των χωριών στην υποχρέωση να δηλώσουν το θάνατο ενός συμβολαιογράφου έχει δύο βασικές συνέπειες. Κατά πρώτο λόγο, δεν είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των συμβολαιογράφων της περιφέρειας. Επομένως δεν υπάρχει και η δυνατότητα πλήρωσης των πραγματικών κενών συμβολαιογραφικών θέσεων, στο πλαίσιο της κάλυψης των δικαιοπρακτικών αναγκών των κατοίκων. Επιπλέον, χωρίς να υπάρχει πραγματικός λόγος, δεν ικανοποιείται η επιθυμία όσων δηλώνουν ενδιαφέρον, εφόσον διαθέτουν τα ανάλογα προσόντα, να γίνουν συμβολαιογράφοι. Κατά δεύτερο λόγο, είναι υψηλός ομοίως ο κίνδυνος συμβολαιογραφικά κατάστιχα να χαθούν, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τα συμφέροντα των συμβαλλόμενων των πράξεων που αυτά περιέχουν.

Η συντήρηση και η φύλαξη των συμβολαιογραφικών αρχείων, και κατά τις προηγούμενες περιόδους και κατά την υπό εξέταση περίοδο, δεν ήταν πάντοτε εύκολη υπόθεση. Λαμβανομένης υπόψη της πολύ μεγάλης σπουδαιότητας αυτών των αρχείων, όπως η εκάστοτε διοίκηση συχνά τονίζει, δύο ήταν οι βασικές αιτίες εμφάνισης σχετικών προβλημάτων. Η πρώτη είχε να κάνει με την ύπαρξη ειδικού υπαλλήλου, του αρχειοφύλακα (*custode, archivista*), βασικά καθήκοντα του οποίου ήταν η φύλαξη των συμβολαιογραφικών αρχείων και η έκδοση αντιγράφων των πράξεων που αυτά περιείχαν, κατόπιν αιτήματος των ενδιαφερόμενων. Κατά διαστήματα, ο διορισμός ενός τέτοιου υπαλλήλου αναβάλλεται ή αμελείται από τα αρμόδια όργανα για ποικίλους λόγους, με συνέπεια την εύκολη σχετικώς πρόσβαση στο συμβολαιογραφικό υλικό για όποιον θα ήθελε να αφαιρέσει ή να αλλοιώσει κάποιο συμβόλαιο.

55. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι Φ, 33, υπ, 44/5, φ, 362r.

Η δεύτερη αιτία αφορά το χώρο, στον οποίο τα κατάστιχα των θανόντων συμβολαιογράφων ήταν τοποθετημένα. Εάν αυτός ο χώρος δεν πληρούσε τις βασικές προϋποθέσεις, υπήρχε υψηλός κίνδυνος απώλειας ή σοβαρής φθοράς μέρους του αρχείου εξαιτίας της υγρασίας και των τρωκτικών. Για παράδειγμα, στις 28 Αυγούστου 1805⁵⁶, τα μέλη της Αρχής, σε σχετικό τους έγγραφο, αναφέρονται στις επισκευές που πραγματοποιούνται στα ράφια, στα οποία είναι τοποθετημένα βιβλία θανόντων συμβολαιογράφων, στην ανάγκη επισκευής της πόρτας του συγκεκριμένου χώρου, καθώς και στην ανάγκη να υπάρχει περισσότερος φωτισμός σε αυτόν, δεδομένου ότι εκεί εδρεύει και η Αρχή. Στις 25 Οκτωβρίου 1805⁵⁷, η Αρχή, μεταξύ άλλων, εκθέτει εκ νέου την πολύ άσχημη κατάσταση, στην οποία βρίσκεται ο χώρος, στον οποίο αυτή εδρεύει. Τονίζεται ότι σε αυτόν υπάρχουν λίγα έπιπλα, δηλαδή δεν υπάρχουν καθίσματα ούτε κάποιο γραφείο παρά μόνον δύο παλαιοί πάγκοι, καθώς και ότι αυτός ο χώρος είναι, συν τοις άλλοις, στενός και κλεισμένος. Φαίνεται όμως ότι μήνες μετά το πρόβλημα δεν έχει λυθεί, αφού, στις 5 Φεβρουαρίου 1806⁵⁸, η Αρχή επανέρχεται και ζητεί να ανακαινισθεί η πόρτα του γραφείου ώστε να είναι πιο γερή και να ανακαινισθούν παρομοίως και τα ράφια, να ληφθούν δηλαδή τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να μην κινδυνεύει το αρχείο.

Κατά διαστήματα, η εκάστοτε διοίκηση και η αρμόδια αρχή λαμβάνει αιτήματα προσώπων που επιθυμούν να ασκήσουν συμβολαιογραφία. Για παράδειγμα, στις 15 Οκτωβρίου 1805⁵⁹, καταγράφεται αναφορά του υποψήφιου συμβολαιογράφου Σταμάτη Βραδή για άσκηση συμβολαιογραφίας στο χωριό του Αγίου Μάρκου. Ο Βραδής τονίζει ότι ήρθε στην πόλη για να διδαχθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα στο συμβολαιογραφικό επάγγελμα κοντά σε δημόσιο συμβολαιογράφο. Ένα μήνα περίπου αργότερα, στις 19 Νοεμβρίου⁶⁰, η Αρχή, αναφέροντας και τη σχετική απόφαση (*terminazione*) του γενικού προνοητή Donà⁶¹, ότι δηλαδή πρέπει να υπάρχουν οκτώ συμβολαιογράφοι σε καθεμία από τις τέσσερις περιφέρειες του νησιού, ζητεί από τη Διοίκηση τις εξακριβώσεις των δημοσιοποιήσεων των σχετικών κανονισμών για τα προάστια και τα χωριά του νησιού, προκειμένου να γίνουν οι απαιτούμενες ενέργειες.

Ωστόσο, σπάνια εντοπίζουμε σε διάφορες αρχειακές σειρές μέχρι και την

56. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 375r.

57. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 379r.

58. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 357r.

59. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 382r.

60. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 383r.

61. Ο Andrea Donà ήταν γενικός προνοητής της Θάλασσας για το διάστημα 1767-1769.

εξεταζόμενη περίοδο πλήρεις αιτήσεις υποψήφιων συμβολαιογράφων για το διορισμό τους, στις οποίες αυτοί δηλώνουν αναλυτικώς ότι πληρούν όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Μάλιστα αυτών των αιτήσεων ακολουθούν οι σχετικές βεβαιώσεις από τις αρμόδιες αρχές και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Πρόκειται ακριβώς για τις βασικές φάσεις της εξεταστικής διαδικασίας (*processetti*) για το διορισμό συμβολαιογράφου. Ένα καλό παράδειγμα είναι αυτό που εντοπίσαμε σε υποφάκελο αρχειακής σειράς⁶², ο οποίος περιέχει οκτώ περιπτώσεις αιτήσεων υποψήφιων συμβολαιογράφων, από τις οποίες επιλέξαμε τις δύο. Η πρώτη αφορά την αίτηση του Νικόλαου Παπαδόπουλου, της 19^{ης} Ιανουαρίου 1807⁶³, προς τον πρύτανη, στην οποία δηλώνει ότι επιθυμεί να γίνει δημόσιος συμβολαιογράφος στο προάστιο των Γαστράδων, καθώς και ότι πληροί όλους τους απαιτούμενους όρους για αυτό, τους οποίους, στη συνέχεια, απαριθμεί. Ειδικότερα, ο Παπαδόπουλος δηλώνει για τον ίδιο τα εξής: 1) ότι γεννήθηκε στο προάστιο των Γαστράδων και έχει συμπληρώσει το 25^ο έτος βάσει της πράξης γεννήσεώς του, 2) ότι δεν έχει διωχθεί ποινικά (*in corso in criminalità*) και διαθέτει καλή φήμη και καλή συμπεριφορά, 3) ότι μαθήτευσε σε δημόσιο συμβολαιογράφο, επί πέντε συναπτά έτη, 4) ότι η οικογένειά του διαθέτει τα αγαθά που της εξασφαλίζουν μια ευπρεπή διαβίωση.

Μερικές ημέρες μετά την κατάθεση της αίτησης, ο πρύτανης *Dionisio Roma* καλεί τα προτεινόμενα από τον υποψήφιο πρόσωπα για να καταθέσουν για αυτόν. Ο πρώτος ο Νικολός Αγοραστός ερωτάται εάν γνωρίζει τον Παπαδόπουλο, καθώς και για την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς του. Ο Αγοραστός, στην πρώτη ερώτηση, απαντά καταφατικά και στη δεύτερη απάντηση σημειώνει ότι ο Παπαδόπουλος διαθέτει περιουσιακά στοιχεία σε διάφορα μέρη του νησιού⁶⁴. Τις ίδιες απαντήσεις δίδει και ο δεύτερος προτεινόμενος από τον Παπαδόπουλο, ο Ανδρέας Χαλικιόπουλος (*Calichiorulo*). Ο πρύτανης, μετά την ολοκλήρωση της προαναφερθείσας εξεταστικής διαδικασίας, αποστέλλει το σχετικό φάκελο στην Αρχή των Ελεγκτών και Εξεταστών για τα περαιτέρω⁶⁵.

Ακολουθούν, στα επόμενα φύλλα, οι αντίστοιχες βεβαιώσεις. Κατά πρώτον, αντίγραφο της πράξης γέννησης του υποψήφιου, του 1780. Δεύτερο επίσημο έγγραφο αυτό του *Prestantissimo Collegio Censorio Locale*, της 1^{ης} Φεβρουαρίου 1807, στο οποίο αναφέρεται ότι από συλλεχθείσες πληροφορίες και άλλα επίσημα έγγραφα (*autentici documenti*) που κατατέθηκαν στο *Collegio*

62. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 45, υπ. 62/15.

63. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 45, υπ. 62/15, δεσμίδα 8.

64. ...lo confermo in ogni sua parte, mentre contiene indubblie verità.

65. *Essendo stati assunti li testimonii proposti e pria di divenire alle ulteriori operazioni ordino la trasmissione del presente processeto.*

αποδεικνύεται ότι ο εν λόγω υποψήφιος διαθέτει χρηστά ήθη και άψογη συμπεριφορά. Ακολουθεί πιστοποίηση από το συμβολαιογράφο Σπυρίδωνα Πιέρη, της 21^{ης} Μαρτίου 1806, ότι πράγματι ο Παπαδόπουλος, επί πέντε συνεχή έτη, σύχναζε στο γραφείο του και έλαβε όλες τις επαρκείς γνώσεις (*quelli lumi sufficienti*) για την άσκηση της συμβολαιογραφίας, καθώς και ότι δίδει αυτή τη βεβαίωση για να φανεί η αλήθεια (*a lume della verità*).

Στις 8 Δεκεμβρίου 1806⁶⁶, κατατίθεται αίτηση του *divotissimo* Νικόλαου Παπαδάτου *Cozzimano* προς τον πρότανη, με την οποία θέτει υποψηφιότητα και ζητεί να εξετασθεί, προκειμένου να καταλάβει μία θέση συμβολαιογράφου στο προάστιο των Γαστράδων, μετά τη δημοσίευση της σχετικής προκήρυξης⁶⁷. Ακολουθείται παρόμοια διαδικασία με τους υπόλοιπους υποψήφιους, αλλά ενδιαφέρον παρουσιάζει η λεπτομερέστερη βεβαίωση του δημόσιου συμβολαιογράφου, στον οποίο μαθήτευσε. Ειδικότερα, ο Χριστόφορος Ζάχαρης, «πολυγραφότατος» και αυτός συμβολαιογράφος, στις 28 Ιουνίου 1803, βεβαιώνει ενόρκως (*fede giurata*) ότι ο Παπαδάτος, κάτοικος του προαστίου του Ανεμόμυλου, μετά τις σπουδές που πραγματοποίησε στο ευαγές ίδρυμα της Santa Giustina, στο ανωτέρω προάστιο, εργάσθηκε στο συμβολαιογραφείο του στην πόλη επί έξι έτη, όπως έχει καταγραφεί και στο βιβλίο της Γραμματείας (*del ex Cancelleria Nobile*) της πόλης. Ο Ζάχαρης σημειώνει ότι ο Παπαδάτος πάντοτε εκτελούσε τα καθήκοντά του με υπακοή, εντιμότητα και συνέπεια, όπως απαιτούν οι νόμοι, μέχρι το 1801⁶⁸.

Δεν εντοπίζουμε συχνά στα διοικητικά αρχεία αιτήματα συμβολαιογράφων που επιθυμούν να αλλάξουν έδρα και αυτό επειδή η αρχική προτίμηση είναι συνήθως αποτέλεσμα ώριμης προετοιμασίας και καθορισμένης διοικη-

66. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι Φ. 45, υπ. 62/15, δεσμίδα 4.

67. *Essendo stato Publicato Venerato Proclama che invita qualunque aspirasse al Notariato... di prodursi colli metodi e forme volute dalle leggi per esser esaminato ed approvato...*

68. Παραθέτουμε συνοπτικά και δύο περιπτώσεις υποψηφίων για κάποιες διαφοροποιήσεις που περιέχουν. Στις 15 Δεκεμβρίου 1806, ο ευπειθέστατος Ιωάννης Αυγουστίνος Γαβαλάς, υιός του *Reverendo Sacerdote* Φωτίου, δηλώνει ότι, από νεαρή ηλικία (*dalli più verdi anni*), άρχισε να μαθαίνει το συμβολαιογραφικό επάγγελμα (*dedicandomi indefessamente con la compatibile lusinga di poter meritare opportunamente l'approvazione ond' esercitarla in questa adorata mia Patria*) και εκφράζει την επιθυμία του να ενταχθεί στους υποψήφιους, εφόσον πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι Φ 45, υπ. 62/15, δεσμίδα 7. Στην αίτησή του ο Ανδρέας Παπαδάτος, στις 8 Δεκεμβρίου 1807, αναφέρεται σε επτά προϋποθέσεις, τις οποίες δηλώνει ότι πληροί: βάπτιση, νόμιμη ηλικία, ευγενική καταγωγή (*Tanto io come li miei antenati fossero sempre dell'ordine Nobile, e del in allora consiglio...*), ότι η οικογένειά του διαθέτει αγαθά που της εξασφαλίζουν την άνετη διαβίωση, ότι έχει μαθητεύσει επί πέντε έτη σε δημόσιο συμβολαιογράφο, τον Ανδρέα Καλόχρυσο, ότι έχει καλή φήμη και έντιμη συμπεριφορά (*buona fama onesti costumi*) και, τέλος, ότι δεν έχει διωχθεί ποινικά. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι Φ. 45, υπ. 62/15, δεσμίδα 2.

παικτικής επιλογής. Ωστόσο, υπάρχουν και εξαιρέσεις. Ένα καλό τέτοιο παράδειγμα αποτελεί αυτό του *umilissimo* Ευστάθιου Μάνεση, ο οποίος, σε έγγραφο του προς τη Διοίκηση, στις 17 Ιουλίου 1806⁶⁹, αναφέρει ότι από νεαρή ηλικία (*fresca etta*) επιδόθηκε στις απαιτούμενες σπουδές για την άσκηση του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος (*gelosa professione*). Ο Μάνεσης αναφέρει ότι το 1792 δεν υπήρχε κενή θέση συμβολαιογράφου για την πόλη της Κέρκυρας, βάσει της απόφασης (*sistemica terminazione*) του γενικού προνοητή της Θάλασσας, της 15^{ης} Ιουνίου 1769, επικυρωθείσας στις 10 Μαρτίου 1770, η οποία όριζε δεκαέξι θέσεις συμβολαιογράφων στην πόλη της Κέρκυρας, ενώ υπήρχε μία θέση συμβολαιογράφου κενή από τις δύο για το προάστιο του Αγίου Ρόχκου, για την οποία αυτός δήλωσε υποψηφιότητα και εξελέγη.

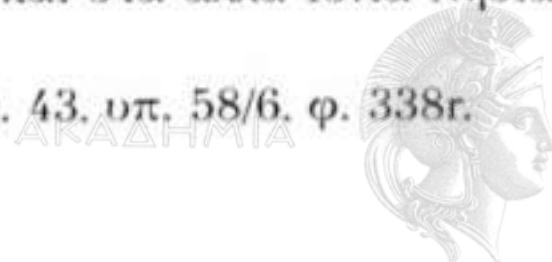
Ο Μάνεσης, ωστόσο, συνεχίζει ότι εξαιτίας της ερήμωσης αυτού του προαστίου που συνέβη κατά την πολιορκία της πόλης⁷⁰, το προάστιο κατέστη σχεδόν ακατοίκητο και επομένως ότι είναι ανώφελο ο ίδιος να διατηρεί ανοικτό συμβολαιογραφικό γραφείο σε αυτό. Από την άλλη, ο Μάνεσης σημειώνει ότι στο προάστιο του Μανδουκίου, όπου ο ίδιος έχει την κατοικία του, υπάρχουν δύο κενές θέσεις συμβολαιογράφων. Ο Μάνεσης αναφέρεται στα προσόντα του, καθώς και ότι αυτή η μεταφορά θα είναι προς όφελος του ιδίου και της οικογένειάς του, δεδομένου μάλιστα, όπως τονίζει, ότι παρακινήθηκε για αυτό το αίτημα και από τους κατοίκους του προαστίου. Ζητεί λοιπόν να γίνει αυτή η αλλαγή, αφού, όπως επαναλαμβάνει η θέση είναι κενή.

Σε συμπληρωματικό έγγραφο που ακολουθεί⁷¹, ο Μάνεσης απευθύνεται στον Δικαιότατο Πρύτανη (*Eccellentissimo Pritano Giustissimo*) σχετικά με τη μεταφορά της έδρας του από το προάστιο του Αγίου Ρόχκου στο Μανδούκιο. Προς επίρρωση δε του δίκαιου του αιτήματός του, προκειμένου αυτό να εισακουσθεί και να πραγματοποιηθεί, αναφέρει τρεις παρόμοιες περιπτώσεις, στις οποίες επετράπη η μεταφορά συμβολαιογραφικής έδρας. Επρόκειτο για τους συμβολαιογράφους Δημήτριο Φωτεινό, Ανδρέα Ασπρέα και Σπυρίδωνα Δραζίνο. Ο Μάνεσης μάλιστα σημειώνει ότι το αίτημα των δύο πρώτων ήταν για μεταφορά από το προάστιο του Αγίου Ρόχκου στην πόλη, ενώ το αίτημα του τρίτου για μεταφορά από το προάστιο των Γαστράδων ομοίως για την πόλη. Ο Μάνεσης δηλώνει ότι ελπίζει στην πατρική αγάπη της διοίκησης και ότι θα εισακουσθεί το αίτημά του, δεδομένου μάλιστα ότι αυτό αφορά μεταφορά έδρας από ένα προάστιο σε άλλο, προς ανακούφιση και στήριξη της πολυμελούς οικογένειάς του, η οποία αναμένει για τα προς το ζην μόνον από τη δική του σκληρή δουλειά και το μόχθο (*travagli, e sudori*).

69. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ, 43, υπ. 58/6, φ. 339r.

70. Κατά την περίοδο των Ρωσοτούρκων, στην Κέρκυρα και στα άλλα Ιόνια Νησιά εκδηλώνονται εξεγέρσεις.

71. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ, 43, υπ. 58/6, φ. 338r.

Στις 23 Ιουλίου 1806⁷², έχουμε αναφορά από τους *Esaminadori e Revisori sopra li Nodari di Corfu* προς τον πρύτανη του νησιού σχετικά με το αίτημα του Μάνεση, ενώ ακολουθεί αντίγραφο⁷³ από το ενδέκατο άρθρο της *proclama* της Διοίκησης, της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1788, από τη Γραμματεία της Αρχής των Ελεγκτών και Εξεταστών της Κέρκυρας. Στο άρθρο δηλώνεται η απαγόρευση κάποιος συμβολαιογράφος να μεταφερθεί από τα προάστια στην πόλη, αλλά σημειώνεται ότι οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να παραμένουν στην έδρα στην οποία διορίστηκαν (*già elletti o che vengono per il loro diploma dichiariti Nodari*). Διαφορετικά, οι παραβαίνοντες θα υπόκεινται στην ποινή παύσης *dal Notarial ministero*, ενώ δεν θα επιτρέπεται πλέον οι εξεταστές να παραδίδουν νέο βιβλίο για τη συνέχιση άσκησης της συμβολαιογραφίας.

Δέκα μήνες περίπου αργότερα, στις 18 Μαΐου 1807⁷⁴, επίσημο έγγραφο αναφέρει, μεταξύ άλλων, το διορισμό του *Nobil Signor Eustachio Manessi* στο Μανδούκιο, καθώς και τα ονόματα των συμβολαιογράφων των τεσσάρων περιφερειών του νησιού⁷⁵.

Όπως έχουμε αναφέρει αλλού⁷⁶, κατά διαστήματα, η εκάστοτε διοίκηση απαγόρευε την άσκηση της συμβολαιογραφίας από ιερείς, για ποικίλους λόγους. Ωστόσο, για την υπό εξέταση περίοδο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά της Αρχής των Ελεγκτών και Εξεταστών προς τον πρύτανη, της 29^{ης} Αυγούστου 1805⁷⁷. Η Αρχή, επικαλούμενη το άρθρο 14 της απόφασης του *Donà*⁷⁸, αναφέρει ότι υπάρχει έλλειψη συμβολαιογράφου στο νησί Φανός (Οθωνοί)⁷⁹, καθώς και ότι ο ιερέας Αντώνιος Μαλίτζης, που ασκεί χρέη συμβολαιογράφου, έχοντας συμπληρώσει το τελευταίο βιβλίο, είναι χωρίς πρωτόκολλο και ο ίδιος ζητεί να συνεχίσει να ασκεί τη συμβολαιογραφία, εφόσον στο νησί δεν υπάρχουν άλλοι συμβολαιογράφοι.

Ακολουθεί αντίγραφο του αιτήματος του Αντώνιου Μαλίτζι, ο οποίος αναφέρει την απόφαση του *Donà*, που απαγόρευε την άσκηση της συμβολαιογραφίας από κληρικούς. Μεταξύ αυτών ήταν και ο ίδιος, ο οποίος, όπως τονίζει, αμέσως έπαυσε να ασκεί το επάγγελμα. Ο Μαλίτζης σημειώνει ότι

72. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 43, υπ. 58/6, φ. 341r.

73. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 43, υπ. 58/6, φ. 340r.

74. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 43, υπ. 58/6, φ. 354r.

75. Στην περιφέρεια του Αγύρου 9 συμβολαιογράφοι, του Όρους 7, της Μέσης 14 και της Λευκίμης 7 συμβολαιογράφοι.

76. Καρλάφτη-Μουρατίδη, «Το επάγγελμα του συμβολαιογράφου», ό.π.

77. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 33, υπ. 44/5, φ. 377r-376v.

78. Απόφαση της 15^{ης} Ιουνίου 1769.

79. Μικρό νησί στα βόρεια της Κέρκυρας, ένα εκ των τριών διαπόντιων νησιών (τα άλλα δύο είναι η Ερρείκουσα και το Μαθράκι).

ο προνοητής και καπιτάνος της Κέρκυρας Soranzo⁸⁰, στη δικαιοδοσία του οποίου ήταν το νησί, είχε αναγνωρίσει την αναγκαιότητα τέτοιου προσώπου. Ωστόσο, αν και δεν έκρινε αυτόν ικανό, με την απόφαση της 19^{ης} Σεπτεμβρίου 1786, επικυρωμένη από τον έκτακτο προνοητή των νησιών Erizzo⁸¹, όμως προσωρινά επέτρεψε στον ιερέα να συνεχίσει να ασκεί τη συμβολαιογραφία και του έδωσε μάλιστα και βιβλίο με το αποτύπωμα (*con l' impronto*) του Αγίου Μάρκου, όπως σημειώνεται, αριθμημένο, μετά τη συμπλήρωση του οποίου, ο ιερέας πήρε άλλο επίσης σφραγισμένο και αριθμημένο από τον προνοητή και καπιτάνο εκείνης της περιόδου Cicogna⁸², στις 3 Ιουνίου 1791. Ο ιερέας, αφού τονίζει ότι ασκεί τη συμβολαιογραφία προς όφελος των κατοίκων του νησιού, αφού, συν τοις άλλοις, αυτοί έχουν τη δυνατότητα να δηλώσουν την τελευταία τους βούληση, σημειώνει ότι έχει συμπληρωθεί και το ανωτέρω βιβλίο και ζητεί νέο βιβλίο από την Αρχή, ενώ τονίζει ότι είναι πρόθυμος να συμμορφωθεί με τους κανονισμούς που θα του επιβάλουν (*pronto di subordinarsi a tutte quelle discipline che gli saranno ingiunte*).

Σχετικώς με τα βιβλία του Μαλίτζη, ειδικότερα, σημειώνουμε τα εξής. Ως είθισται, για τους συμβολαιογράφους της εξεταζόμενης περιόδου, στο πρώτο φύλλο του πρώτου βιβλίου⁸³, με ημερομηνία 19 Αυγούστου 1763, ο εξεταστής επί των συμβολαιογράφων Ηλίας Θεοτόκης παραχωρεί αυτό το βιβλίο στον Μαλίτζη, σημειώνοντας ότι ο τελευταίος πρέπει να ασκεί τη συμβολαιογραφία εφαρμόζοντας τους σχετικούς νόμους. Στη συνέχεια, παρατίθεται έγγραφο του γενικού προνοητή της Θάλασσας Francesco Grimani⁸⁴, της 26^{ης} Αυγούστου 1761, το οποίο αναφέρεται στους κανόνες που οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να τηρούν προς αποφυγή εμφάνισης παραβατικών φαινομένων.

Το δεύτερο βιβλίο⁸⁵, παραχωρείται από τον εξεταστή επί των συμβολαιογράφων Ανδρέα Μάρμαρα, στις 25 Οκτωβρίου 1766, ο οποίος επαναλαμβάνει όσα σημείωσε ο Θεοτόκης.

Στο τρίτο βιβλίο⁸⁶, υπάρχει το ανωτέρω επίσημο παραχωρητήριο έγγραφο του Lorenzo Soranzo, της 19^{ης} Σεπτεμβρίου 1786, στο οποίο ο Soranzo αναφέρεται στον Μαλίτζη, ο οποίος ήταν ιερέας της εκκλησίας της Αγίας Τριάδος, καθώς και στις συμβολαιογραφικές υποχρεώσεις που αυτός αναλαμβάνει προσωρινά ελλείψει άλλου δημόσιου συμβολαιογράφου, όπως, μεταξύ

80. Ο Lorenzo Soranzo έγινε προνοητής και καπιτάνος της Κέρκυρας το 1781.

81. Ο Nicolò Erizzo III ήταν γενικός προνοητής της Θάλασσας για την περίοδο 1784-1786.

82. Ο Marco Cicogna έγινε προνοητής και καπιτάνος της Κέρκυρας το 1785.

83. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20, βιβλίο 1, φ. 1r.

84. Ο Francesco Grimani ήταν γενικός προνοητής της Θάλασσας για την περίοδο 1758-1762.

85. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20, β. 2, φ. 1r.

86. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20, β. 3, φ. 1r.

άλλων, η παρουσία τεσσάρων μαρτύρων κατά τη σύνταξη των διαθηκών.

Στο πρώτο φύλλο του τέταρτου βιβλίου⁸⁷ υπάρχει ιδιόχειρο επίσημο έγγραφο του Cicogna, στο οποίο, αφού αναφέρεται στις προηγούμενες παραχωρήσεις, δηλώνει ότι παραδίδει αυτό το βιβλίο στον Μαλίτζη, προκειμένου αυτός να συνεχίσει να ασκεί προσωρινά (*via provisionale*) τη συμβολαιογραφία στο προαναφερθέν νησί, αφού, όπως πληροφορήθηκε από τα αρμόδια δημόσια πρόσωπα, υπάρχει έλλειψη συμβολαιογράφου εκεί.

Τελικώς, δίδεται και το πέμπτο βιβλίο⁸⁸, το Σεπτέμβριο του 1805, μετά από σχετική άδεια του πρύτανη. Ο Γεώργιος Ιωάννης Βαπτιστής Καλογεράς, Κανγελάριος, στο πρώτο φύλλο, αναφέρεται στην άδεια που δίδεται προσωρινός στον Μαλίτζη να συντάσσει πάσις λογίς γράμα ίδιον τις νοταρικής ούτος ομοίος και διαθήκες και κονδίκιλα, και του τονίζει τις συμβολαιογραφικές του υποχρεώσεις: τήρηση σχετικών κανονισμών, παρουσία και υπογραφές μαρτύρων, καταχώρηση των πράξεων στα βιβλία (δίχως να σερβίρετε από το σκουάρτζο). Το βιβλίο τού απαφίνετε βουλομένο, ενώ ο Στέφανος Φωκάς, υποπρόεδρος της Αρχής των Ελεγκτών και Εξεταστών, υπογράφει τις πρώτες είκοσι πέντε σελίδες.

Σημειώνουμε εδώ ότι, όπως είδαμε, το αίτημα του ιερέα έγινε αποδεκτό και ο ίδιος εξακολούθησε να συμβολαιογραφεί στο νησί του για ακόμη τέσσερα έτη, όπως αποδεικνύεται από την τελευταία ημερομηνία του πέμπτου βιβλίου⁸⁹. Η ιδιαιτερότητα της περίπτωσης έγκειται στο γεγονός ότι επρόκειτο για ένα μικρό νησί, στο οποίο η πρόσβαση δεν ήταν πάντοτε εύκολη, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Έτσι, ο ιερέας, από το 1763, ζητεί να ασκήσει χρέη συμβολαιογράφου προσωρινώς σε αυτό το μικρό νησί, ελλείψει νομίμως διορισμένου συμβολαιογράφου που θα διέθετε και τα απαιτούμενα προσόντα, τα οποία ο ίδιος δεν διέθετε, αφού, αφενός, ήταν ιερωμένος, οπότε και απαγορευόταν να ασκεί συμβολαιογραφία, και, αφετέρου, δεν είχε συμμετάσχει επιτυχώς σε σχετική εξεταστική διαδικασία. Ωστόσο, η ανωτέρω προσωρινότητα ουσιαστικά δεν ίσχυσε, αφού, ο ιερέας εξακολούθησε να είναι και συμβολαιογράφος μέχρι και το 1809, δηλαδή για σαράντα έξι περίπου έτη, αιτούμενος και επιτυγχάνοντας τέσσερις ανανεώσεις του δικαιώματος άσκησης της συμβολαιογραφίας, κάθε φορά που συμπληρωνόταν το προηγούμενο βιβλίο και προέκυπτε η ανάγκη για νέο.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι το μη σύνηθες γεγονός ότι τα δύο από τα πέντε βιβλία παραχωρούνται στον ιερέα από υψηλόβαθμους βενετούς αξι-

87. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20, β. 4, φ. 1r.

88. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20, β. 5, φ. 1r.

89. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φ. Μ 20 (5 βιβλία, 1763-1809). Στο προαναφερθέν έγγραφο της 18^{ης} Μαΐου 1807 αναφέρεται ο εκ νέου προσωρινός διορισμός του Μαλίτζη.

ωματούχους, ενώ όλοι γενικώς οι αξιωματούχοι, ανώτεροι και κατώτεροι, που ασχολήθηκαν με την υπόθεση, θεώρησαν ότι ήταν απαραίτητη η ύπαρξη συμβολαιογράφου σε αυτό το νησί και για άλλες δικαιοπραξίες αλλά και για τις διαθήκες, προκειμένου, όπως σημειώνει και ο Μαλίτζης, να υπάρχει η δυνατότητα για τους κατοίκους αυτού του μικρού νησιού, εφόσον χρειαστεί, να δηλώσουν την τελευταία τους βούληση. Η ανάγκη δηλαδή εξεύρεσης σχετικής λύσης υπερέβαλε του υπάρχοντος ελλείμματος όσον αφορά τις προϋποθέσεις που ο Μαλίτζης δεν πληρούσε. Ενδείξεις κάλυψης αυτού του κενού αποτελούν τα κείμενα των αξιωματούχων που είναι καταγεγραμμένα στο πρώτο φύλλο κάθε βιβλίου, στα οποία αυτοί τονίζουν κάθε φορά στον ιερέα τις συμβολαιογραφικές υποχρεώσεις και γενικότερα τις αρμοδιότητες του.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση μιας καταγγελίας, στα 1811, για κλοπή συμβολαιογραφικών βιβλίων. Ειδικότερα, σε έγγραφο της 1^{ης} Ιουλίου 1811⁹⁰, ο Αμινιστράτωρ της Διοικήσεως (Governo) αναφέρει ότι τη νύκτα της 8^{ης} προς την 9^η Απριλίου παραβιάσθηκε και ανοίχθηκε στην πόλη το συμβολαιογραφικό γραφείο (Νοταριάτον) του Αναστασίου Καλόχρυσου⁹¹, δημόσιου νοτάριου. Τονίζεται δε ότι η Διοίκηση μερίμνησε και έλαβε αμέσως όλα τα μέτρα (μέτρα της προμηθείας, *misura di provvidenza*) που κρίθηκαν αναγκαία για ένα τόσο σοβαρό συμβάν (οπού τοιούτον βαρύ συμβεβηκός κατέστενεν απαραίτητα, *che tale grave emergente rendeva indispensabile*) προς διαφύλαξη των πολυτίμων συμφερόντων των κατοίκων του νησιού.

Στη συνέχεια, σημειώνεται ότι κατά την πραγματοποιηθείσα προσεκτική εξέταση όλων των πράξεων βρέθηκε ότι έλειπε ένα βιβλίο των συμβολαίων που αποτελούσε τμήμα του συμβολαιογραφικού έργου (τρόπου, *atteggio*) του πατρός του Αναστασίου, του αποθανόντα Σπυρίδωνα, και το οποίο αφορούσε τη χρονική περίοδο από τις 30 Δεκεμβρίου 1769 έως την 1^η Φεβρουαρίου 1771. Αναφέρεται ακόμη ότι λείπουν άλλα δεκαπέντε βιβλία⁹² του Αναστασίου, που κάλυπταν τις εξής περιόδους (τας ακολούθους εποχάς): 2 Απριλίου 1798-28 Αυγούστου του ίδιου έτους, 24 Οκτωβρίου 1800-

90. Μονόφυλλο σε δύο στήλες: στην ελληνική και την ιταλική γλώσσα. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Αρχείο Ιονίου Γερουσίας. Δηλοποιήσεις Φ. 4, υπ. 1, φ. 38.

91. Αξιοσημείωτη είναι η άρνηση ενός μέλους της Αρχής των Εξεταστών και Ελεγκτών, του Στέφανου Φωκά, στην πρόσκληση για να συμμετάσχει σε υπόθεση του Αναστασίου Καλόχρυσου στο ποινικό δικαστήριο, περίπου τέσσερα χρόνια πριν. Ο Φωκάς αρνείται επειδή, όπως δηλώνει με έγγραφό του στις 13 Ιουνίου 1807, είχε συναλλαγές με τους γονείς του Καλόχρυσου, οπότε για λόγους διακριτικότητας (*per delicatezza*) δεν θα ήταν σωστό να συμμετάσχει. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι Φ. 43, υπ. 58/6, φ. 356r.

92. Ένας τόμος (*volume*, στην αρχειακή σειρά: φάκελος) περιλαμβάνει συνηθέστατα περισσότερα του ενός βιβλία (*libri*).

28 Μαρτίου 1801, 23 Ιουλίου 1801-21 Φεβρουαρίου 1803, 9 Αυγούστου 1803-27 Μαρτίου 1804 και 30 Σεπτεμβρίου 1804-16 Φεβρουαρίου 1805.

Με απόφαση δε της Βουλής (*Senato*), που δημοσιεύτηκε (εφανερώθη) στις 22 του περασμένου μηνός και επικυρώθηκε από τον αυτοκρατορικό επίτροπο, ο Καλόχρυσος υποχρεούται να προσκομίσει άμεσα εκ νέου για έλεγχο από μία συσταθείσα επιτροπή (υπό την άμεσον επιστασίαν μίας συστηθείσης Κομισιόνος) σε δεκαέξι νέα βιβλία τις πράξεις που υπάρχουν σε χωριστά φύλλα (ξεσχίσματα, *squarci*). Προκειμένου δε αυτή η επωφελής πράξη να είναι ακριβής, θα πρέπει να συγκριθούν οι πράξεις στα χωριστά φύλλα με τα πρωτότυπα συμβόλαια.

Για αυτόν το λόγο, προσκαλούνται όλοι εκείνοι στους οποίους υπάρχουν αι θεωρημένοι πρωτότυποι πράξεις των προηγούμενων περιόδων να τις προσκομίσουν, εντός σαράντα ημερών, στο Γραφείο της Διοίκησης (εις τον βουρόν της Αμινιστρουτζιών, *Burò di quest' Amministrazione*). Μόλις δε ολοκληρωθεί η αντιγραφή (και παύσουν έπειτα να είναι αναγκαίες), αυτές οι πράξεις θα επιστραφούν στους κατόχους τους. Τονίζεται δε ότι η Διοίκηση θεωρεί εύλογο ότι όσοι διαθέτουν τέτοιες πράξεις θα φροντίσουν γρήγορα να τις προσκομίσουν, επειδή, με αυτόν τον τρόπο, θα διασφαλίσουν πολλά περισσότερον τα συμφέροντά τους, στα οποία αυτές οι πράξεις αναφέρονται (διατάζουνσι την υπόθεσιν, *costituiscono il soggetto*).

Τέλος, σημειώνεται ότι το ανωτέρω, μεταφρασμένο και στις δύο διαλέκτους ελληνική και ιταλική (*due le lingue Greco Italiana*), θα δημοσιευθεί και θα τοιχοκολληθεί (κηρυχθή και κολληθή, *publicato ed affisso*) σε όλα τα μέρη του νησιού⁹³.

Το ανωτέρω επίσημο έγγραφο είναι σημαντικό για πολλούς λόγους. Κατ' αρχάς, μας πληροφορεί ότι κάποιος ή κάποιοι είχαν συμφέρον να εξαφανίσουν ή να αλλοιώσουν πράξη ή πράξεις που είχαν καταχωρηθεί στα κλαπέντα συμβολαιογραφικά κατάστιχα. Για να επιτύχουν δε το σκοπό τους, προέβησαν στην κλοπή των ανωτέρω. Από την άλλη πλευρά, η Διοίκηση, μετά τη σχετική καταγγελία, αντιδρά με μια σειρά ενεργειών στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του ανακύψαντος προβλήματος.

Αναλυτικότερα, σε πρώτη φάση η Διοίκηση διατάσσει έλεγχο των υπαρχόντων βιβλίων και των δύο συμβολαιογράφων, ο αριθμός των οποίων, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, ήταν μεγάλος. Αρμόδιοι υπάλληλοι, με τη συνδρομή προφανώς και του Αναστασίου, κατέγραψαν τις χρονικές περιόδους, για τις οποίες διαπιστώθηκε ότι έλειπαν οι συμβολαιογραφικές πράξεις, οι οποίες

93. Η απόφαση υπογράφεται από τον *Amministratore del Governo VLASSOPULO* και από τον επικεφαλής του Γραφείου της τοπικής Διοίκησης *Sp. Delviniotti*, ενώ στο πίσω μέρος του εγγράφου, με ημερομηνία 4 Ιουλίου, στη γαλλική γλώσσα, αναφέρεται ότι κρίθηκε σκόπιμο να γίνουν 135 αντίγραφα αυτής της απόφασης.

ήταν καταχωρημένες στα δεκαέξι κλαπέντα βιβλία. Ο έλεγχος φαίνεται ότι ήταν ενδελεχής, αφού καταγράφονται με ακρίβεια τα χρονικά διαστήματα που αφορούσαν οι συμβολαιογραφικές πράξεις που αφαιρέθηκαν. Βεβαίως, ερωτήματα δημιουργεί το χρονικό διάστημα των δύο και ήμισυ περίπου μηνών μεταξύ της πραγματοποίησης της κλοπής και της απόφασης για τις υποχρεωτικές ενέργειες του Αναστασίου. Είναι πιθανόν, εφόσον έγινε η καταγγελία και η Διοίκηση προέβη στις απαιτούμενες ενέργειες για την πραγματοποίηση του ελέγχου των συμβολαιογραφικών βιβλίων, να χρειάσθηκε αυτό ακριβώς το χρονικό διάστημα για τον προαναφερθέντα λεπτομερή έλεγχο. Ωστόσο, είναι επίσης πιθανόν να υπήρξε καθυστέρηση εξαιτίας της μη άμεσης ανταπόκρισης των εμπλεκόμενων. Επιπλέον, δεν γνωρίζουμε εάν, σε αυτό το διάστημα, αυτοί που πραγματοποίησαν την κλοπή ωφελήθηκαν από αυτήν⁹⁴.

Οι επόμενες ενέργειες στοχεύουν στην, κατά το δυνατόν, ανασύσταση του απολεσθέντος συμβολαιογραφικού υλικού. Έτσι, με αντίστοιχη απόφαση ο Αναστάσιος υποχρεούται να καταγράψει εκ νέου τις πράξεις που λείπουν από τα χωριστά φύλλα που έχει στη διάθεσή του. Προκειμένου όμως το εν λόγω εγχείρημα να επιτύχει, είναι απαραίτητη η αντιπαραβολή και η σύγκριση αυτών των φύλλων με τα πρωτότυπα συμβόλαια. Για αυτό, καλούνται οι κατέχοντες τα τελευταία να εμφανισθούν στη Διοίκηση και να προσκομίσουν αυτά. Όπως είδαμε μάλιστα πρόκειται για πρόσκληση και όχι για εντολή παρουσίασης, η οποία άλλωστε δεν θα είχε κανένα νόημα, αφού δεν θα ήταν δυνατόν να εκτελεσθεί. Το κίνητρο όμως για την ανωτέρω προσκόμιση, το οποίο υπενθυμίζει και το έγγραφο, είναι σοβαρότατο, αφού, με αυτόν τον τρόπο, πράγματι διασφαλίζονται τα έννομα συμφέροντα των συμβαλλόμενων, εφόσον πρόκειται για εμπορικές ή άλλες συναλλαγές, είτε δηλώνεται η πραγματική βούληση του διαθέτη, εφόσον πρόκειται για διαθήκες. Η εκ του νόμου υποχρέωση, παρ' όλες τις κυρώσεις που θα επέφερε η μη ανταπόκριση σε αυτήν, θα είχε πιθανόν λιγότερα αποτελέσματα από τον αυξημένο κίνδυνο, λόγου χάριν, να αλλοιωθούν συμφωνηθέντα χρηματικά ποσά, να συμπεριληφθούν ή να αποκλεισθούν παράνομα συμβαλλόμενοι, να τροποποιηθούν αυθαίρετα ευνοϊκοί όροι, περιουσιακά στοιχεία να μην αποδοθούν στους νόμιμους κληρονόμους και γενικώς να απολεσθούν έννομα δικαιώματα.

Τέλος, σημειώνουμε ότι δίδεται ιδιαίτερη σημασία στη δημοσιοποίηση του εγγράφου. Το έγγραφο, όπως και τα περισσότερα έγγραφα της εξεταζόμενης περιόδου, αποδίδεται καταρχάς στην ελληνική γλώσσα, τη γλώσσα δηλαδή που μιλούν όλοι οι κάτοικοι του νησιού, ενώ στη δεύτερη στήλη

94. Σημειώνουμε επίσης ότι το εξεταζόμενο επίσημο έγγραφο δεν αναφέρεται σε σχετική έρευνα εκ μέρους της αστυνομίας για τον εντοπισμό αυτών που διέπραξαν την κλοπή.

υπάρχει η απόδοσή του στην ιταλική, δηλαδή στη γλώσσα που επί αιώνες χρησιμοποιούσε η Διοίκηση. Η γαλλική γλώσσα, η γλώσσα της κυρίαρχης δύναμης εκείνης της περιόδου στο νησί, χρησιμοποιείται μόνον στην οπισθογράφηση του εγγράφου, με την αναφορά στον αριθμό των αντίγραφων και την υπογραφή του αρμόδιου αξιωματούχου. Αυτή ακριβώς η αναπαραγωγή του εγγράφου σε σχετικώς υψηλό αριθμό (135) δηλώνει τη βούληση της διοικητικής αρχής να καταστήσει αυτό γνωστό σε ολόκληρο το νησί, μειώνοντας έτσι στο ελάχιστο ή και εξαλείφοντας τον κίνδυνο κάποιοι εκ των εμπλεκόμενων, επικαλούμενοι άγνοια νόμου, να μην πράξουν τα οριζόμενα σε αυτό.

Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι, μετά από έλεγχο που πραγματοποιήσαμε στο ευρετήριο της αρχειακής σειράς των συμβολαιογράφων που υπάρχει στο Αρχείο της Κέρκυρας, διαπιστώσαμε ότι ο πατήρ Σπυρίδων Καλόχρυσος άσκησε το συμβολαιογραφικό επάγγελμα επί σειρά ετών και συγκεκριμένα από το 1728-1769, πέραν δηλαδή της τεσσαρακονταετίας, ενώ οι συμβολαιογραφικές πράξεις που συνέταξε περιλαμβάνονται σε 20 τόμους⁹⁵. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι το κατάστιχο που αναφέρεται στην ανωτέρω απόφαση ότι εκλάπη, για την περίοδο από τα τέλη του 1769 έως τις αρχές του 1771, δεν υπάρχει στο σωζόμενο σήμερα αρχείο του εν λόγω συμβολαιογράφου.

Όσον αφορά τον Αναστάσιο, και αυτός υπήρξε μακροβιότατος συμβολαιογράφος, και μάλιστα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό του πατρός του, αφού αυτός άσκησε το επάγγελμα, σύμφωνα με το προαναφερθέν ευρετήριο της αρχειακής σειράς, από το 1768-1815, δηλαδή επί 48 έτη, ενώ το συμβολαιογραφικό του έργο περιλαμβάνεται σε 55 τόμους⁹⁶.

Διαπιστώνουμε επίσης ότι ο Αναστάσιος διαδέχθηκε τον πατέρα του στη συμβολαιογραφία, αφού προηγήθηκε ένα μικρό χρονικό διάστημα περίπου τριών ετών συνύπαρξης, κατά το οποίο και οι δύο ασκούσαν το επάγγελμα. Κατά πάσα δε πιθανότητα, ο Αναστάσιος μυήθηκε στη συμβολαιογραφική τέχνη από τον πατέρα του, το αρχείο του οποίου, στη συνέχεια, περιήλθε στα δικά του χέρια.

Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, στις 28 Μαΐου 1820⁹⁷, εντοπίζουμε έναν πληρέστερο κανονισμό για το συμβολαιογραφικό επάγγελμα, στην τρίτη συνεδρίαση της Πρώτης Βουλής (*Parlamento*) του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων και στην υπ' αριθ. 31 πράξη αυτής, δυνάμει του Συντάγματος

95. Γ.Α.Κ.- Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φάκελοι: Κ 143- Κ 162.

96. Γ.Α.Κ.- Α.Ν.Κ., Συμβολαιογράφοι Φάκελοι: Κ 163- Κ 217. Ένας εκ των φακέλων (Κ 191) περιλαμβάνει αλφαβητικούς πίνακες.

97. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Ενετική Διοίκησης Φ. 470, ένθετο 1-7. Το ίδιο και: Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., Ενετική Διοίκησης Φ. 466, (χ.α.).

του 1817, δια της οποίας διευθετείται το Επάγγελμα των Νοταρίων.

Στο προοίμιο αυτής της πράξης σημειώνεται ότι οι διοικητές, οι έπαρχοι (Υπαρχοι, *Reggenti*) των νησιών ζήτησαν από τη Διοίκηση (*Governo*) έναν κανονισμό σχετικό με το επάγγελμα των συμβολαιογράφων (*istituzione, κατάστημα*), βασιζόμενο σε αυτούς που ήδη υπήρχαν από παλιά, αλλά οι οποίοι εφαρμόζονταν πλημμελώς. Αναφέρεται δε ότι είναι μέγιστης σημασίας το να τεθεί αυτό το επάγγελμα σε όρους και περιορισμούς που θα εξασφαλίζουν την καλή και πιστή άσκησή του. Αποφασίζονται λοιπόν από τον πρόεδρο και τη Βουλή, με τη σύμφωνη γνώμη της Νομοθετικής Συνέλευσης και με την έγκριση του αρμοστή, τα εξής.

Άρθρο 1. Η εκτελεστική εξουσία (*Potere Esecutivo* αποδίδεται ως Ενεργητική Δύναμις) καθορίζει τον αριθμό των συμβολαιογράφων, σε κάθε νησί και στα εξαρτήματα του Κράτους, κατά αναλογία της περιοχής σύμφωνα με τη γνώμη των υπάρχων⁹⁸.

Άρθρο 2. Όσοι συμβολαιογράφοι ήδη ασκούν το επάγγελμα, είναι κατοχυρωμένοι. Εάν δε ο αριθμός τους υπερτερεί αυτού που θα καθορισθεί ως ανωτέρω, οι νέες εκλογές θα αναβάλλονται μέχρι να επιτευχθεί ο νόμιμος αριθμός.

Άρθρο 3. Οι συμβολαιογράφοι πρέπει να ασκούν το επάγγελμά τους σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους μέχρις ότου θεσπισθούν νέες διατάξεις, υπό την εποπτεία του επάρχου κάθε νησιού. Τα δικαιώματά τους, δηλαδή οι αμοιβές τους, προσδιορίζονται από τον τιμοκατάλογο που ακολουθεί, ενώ δεν επιτρέπεται να ασκούν κάποιο άλλο λειτούργημα (Υπουργήμα) ή επάγγελμα. Ο παραβάτης θα απέχει του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος (μένει αργός) για ένα έτος.

Άρθρο 4. Σε περίπτωση θανάτου ενός συμβολαιογράφου, ο εφημέριος της εκκλησίας, στην οποία θα ενταφιασθεί, πρέπει να προσκομίσει στον έπαρχο το πιστοποιητικό του θανάτου αυτού. Εάν το παραλείψει, θα χάνει την εφημερία του.

Άρθρο 5. Ο έπαρχος οφείλει να διατάξει αμέσως να σφραγισθούν τα βιβλία και οποιοδήποτε άλλο έγγραφο αποθανόντος συμβολαιογράφου. Ωστόσο, εάν ο τελευταίος άφησε υιό, ο οποίος είναι ήδη συμβολαιογράφος, και χαιρείται καλήν υπόληψιν (*godesse ottima fama*), τότε θα του επιτραπεί να μεταχειρίζεται (*tenere tutto l'atteggio*) όλα τα βιβλία του πατέρα του. Ο υιός όμως υποχρεούται να συντάξει λεπτομερή καταγραφή (κατάλογο, *inventario*) αυτών των βιβλίων, ο οποίος θα φυλάσσεται στο γραφείο του Υπαρχείου.

Άρθρο 6. Εάν ο αποθανών συμβολαιογράφος δεν έχει υιό συμβολαιο-

98. Επαναλήψεις σχεδόν των ίδιων διατάξεων και συμπληρώσεις συναντάμε και μεταγενέστερα της εξεταζόμενης εδώ περιόδου. Κολυβά, ό.π., σ. 391.

γράφω, ο έπαρχος θα μεριμνήσει ώστε να γίνει αυτή η καταγραφή και τα συμβολαιογραφικά βιβλία να μεταφερθούν στα συμβολαιογραφικά αρχεία. Ο αρχειοφύλακας⁹⁹ θα υπογράψει την ανωτέρω καταγραφή, αντίγραφο της οποίας, πλην του προαναφερθέντος, θα υπάρχει και στα συμβολαιογραφικά αρχεία, θεωρημένο και επικυρωμένο από τον έπαρχο.

Άρθρο 7. Οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να καταγράφουν τις πράξεις στα ειδικά για αυτόν το σκοπό βιβλία (επί τούτω καμωμένα) και απαγορεύεται όποιο ξεχωριστό φύλλο (κάθε ξεχωριστόν αποσχεδιάσμα, *ogni minutario*). Τα βιβλία πρέπει να είναι αριθμημένα ανά σελίδα και υπογεγραμμένα από τον έπαρχο και τον αρχειοφύλακα, ενώ στην πρώτη σελίδα εκάστου θα υπάρχει μία σχετική ενημερωτική υπογεγραμμένη πράξη από τον έπαρχο.

Άρθρο 8. Οι συμβολαιογράφοι της πόλης θα τηρούν δύο βιβλία, το ένα για τα συμβόλαια μεταξύ ζώντων (*inter vivos*) και το άλλο για τις διαθήκες και τις πράξεις *a cedole* (τας περί υποχρεωτικών γραμμάτων), ενώ οι συμβολαιογράφοι της Εξοχής θα τηρούν μόνον ένα βιβλίο και για τα δύο αυτά είδη πράξεων.

Άρθρο 9. Κάθε βράδυ, οι συμβολαιογράφοι, εάν δεν έχουν καταγράψει καμία πράξη καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, υποχρεούνται να το σημειώνουν στα βιβλία τους με ξεχωριστή για αυτόν το λόγο πράξη. Επιπλέον, όσοι διαμένουν στην πόλη, θα έχουν το γραφείο τους (*Ufficio*, Οφφίκιον) εκεί, το οποίο θα παραμένει ανοικτό για όλη την ημέρα, αλλά οι ίδιοι θα ασκούν το επάγγελμά τους, τόσο στην πόλη όσο και στην ύπαιθρο. Όσοι διαμένουν στην ύπαιθρο, θα ασκούν το επάγγελμα μόνο στην περιοχή που έχει ορισθεί από τον έπαρχο κάθε νησιού.

Άρθρο 10. Κάθε πράξη πρέπει να υπογράφεται από τους συμβαλλόμενους εφόσον αυτοί γνωρίζουν γραφή, και από δύο μάρτυρες¹⁰⁰. Όταν όμως δεν γνωρίζουν γραφή, τότε μόνον από δύο μάρτυρες. Αναφορικά με τις διαθήκες, ισχύει κάθε σχετική διάταξη του νόμου.

Άρθρο 11. Οι έπαρχοι κάθε νησιού οφείλουν να καταγράφουν όλους τους συμβολαιογράφους σε έναν πίνακα, τον οποίο θα δημοσιεύουν, ενώ αντίγραφο αυτού θα αποστέλλουν στη Γενική Διοίκηση, μαζί με την περιγραφή των τόπων, όπως παραπάνω. Οι ίδιοι οφείλουν να γνωρίζουν εάν οι συμβολαιογράφοι είναι καλλιγράφοι. Αντιθέτως, εάν το γράψιμό τους δεν είναι ευανάγνωστο (ευκατάληπτον), οι έπαρχοι υποχρεούνται να τους

99. Ο αρχειοφύλακας διοριζόταν από τον έπαρχο και έπρεπε να είναι γηγενής. *Costituzione*, ό.π., σ. 77, Κεφάλαιο IV, τμήμα Β', άρθρο 4 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 612.

100. Αναφορά σε κάποιες από τις βασικές διατάξεις άσκησης του συμβολαιογραφικού επαγγέλματος συναντάμε σε μεταγενέστερη της εξεταζόμενης περιόδου, το 1822, στο Ελληνικό Κράτος. Κολυβά, ό.π., σ. 504.

απαγορεύσουν την άσκηση του επαγγέλματος (αργεύωσιν), αφήνοντας, ωστόσο, στην κατοχή τους, όσο ζουν, τα συμβολαιογραφικά τους βιβλία.

Άρθρο 12. Ο έπαρχος δύναται, όποτε το θελήσει, ακόμη και εκτός της καθορισμένης για αυτόν το σκοπό περιόδου, να ζητεί τα πρωτόκολλα των συμβολαιογράφων, προκειμένου να γνωρίζει την κατάσταση αυτών. Ακόμη και το βιβλίο των διαθηκών, παρόντος του συμβολαιογράφου, υπόκειται σε έλεγχο (αναθεώρησιν, *revisione*), λαμβάνοντας, βεβαίως, υπόψη ότι αυτός τραγματοποιείται μόνον σε διαθήκες αποθανόντων.

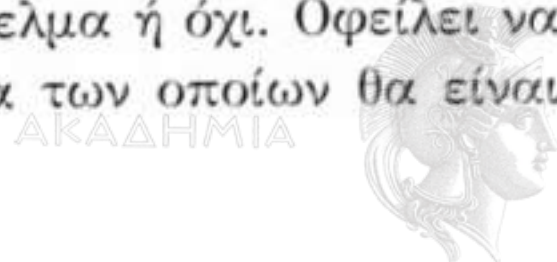
Άρθρο 13. Εάν εντοπισθούν ανακρίβειες (παραδρομάς, *inesattezze*), οι οποίες όμως δεν επηρεάζουν το ουσιώδες των πράξεων, ο έπαρχος υποχρεούται να θέσει σε αργία το συμβολαιογράφο, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, με απόφαση, στην οποία θα αναφέρονται συνοπτικά οι λόγοι (διαψηφίσματος περιληπτικού των αιτιών). Εάν όμως ο έπαρχος εντοπίσει παραβάσεις του νόμου που βλάπτουν το ουσιώδες των πράξεων, οι οποίες να μην έγιναν με δόλο, αλλά από απλή αμάθεια, τότε υποχρεούται να τον θέτει σε αργία εφ' όρου ζωής. Εάν επίσης αυτή η παράβαση δίδει υποψία δόλου, τότε ο συμβολαιογράφος πρέπει να τίθεται σε προσωρινή αργία και να παραπέμπεται στην αρμόδια δικαστική Αρχή (*Tribunale competente*, ανήκον Κριτήριο), από την οποία, εάν αθωωθεί, θα επανέρχεται στο επάγγελμα.

Άρθρο 14. Ο έπαρχος, σε όλες τις περιπτώσεις παύσης, οφείλει να ασφαλίζει τα βιβλία και όλες τις πράξεις του συμβολαιογράφου, να τα εναποθέτει στον αρμόδιο χώρο (*archivio*, Χαρτοφυλάκιον), τηρώντας όλες τις καθορισμένες προφυλάξεις στο σχετικό άρθρο. Παρομοίως, εάν υπάρχουν πρωτότυπες πράξεις σε χέρια ορισμένων, οφείλει να τις λαμβάνει και να τις εναποθέτει στο αρχείο, προνοώντας ώστε να γίνει καταγραφή αυτών, όπως αναφέρεται στο σχετικό άρθρο, και εξακολουθώντας, προκειμένου να ανακαλύψει τους αίτιους αυτού του προβλήματος και να τους παραπέμψει στη δικαιοσύνη.

Άρθρο 15. Ο δημόσιος συνήγορος υποχρεούται να καλεί για να ελέγξει, κάθε μήνα, τα βιβλία οποιουδήποτε συμβολαιογράφου της πόλης, στο γραφείο του, να ελέγχει εάν αυτά είναι τακτικά και εάν εντοπίσει σφάλματα, οφείλει να καταθέτει σχετική αναφορά στον έπαρχο, προκειμένου να ληφθούν τα σχετικά μέτρα, σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του κανονισμού.

Άρθρο 16. Ο έπαρχος οφείλει να επισκέπτεται συχνά το Αρχείο, να λαμβάνει γνώση της τάξης και της θέσης των καταχωρήσεων και των βιβλίων, ιδίως των συμβολαιογραφικών. Εάν ευρίσκει ελλείψεις, οφείλει να τιμωρεί τον αρχειοφύλακα, αναλόγως του είδους των ελλείψεων, να ζητεί να τίθεται σε αργία και να μεριμνά να κριθεί σύμφωνα με τους σχετικούς νόμους και τις περιπτώσεις.

Άρθρο 17. Κάθε συμβολαιογράφος, ανά έτος, υποχρεούται να δηλώνει εάν επιθυμεί να εξακολουθήσει να ασκεί το επάγγελμα ή όχι. Οφείλει να έχει τουλάχιστον δύο μαθητευόμενους, τα ονόματα των οποίων θα είναι

καταγεγραμμένα στο σχετικό πίνακα στο Υπαρχείο, από τον οποίο να φαίνεται ο χρόνος της έναρξης της μαθητείας.

Άρθρο 18. Ο αρχειοφύλακας (Χαρτοφύλαξ)¹⁰¹ πρέπει να καταγράφει σε ένα βιβλίο, αριθμημένο από το γραμματέα (τον εξ Απορρήτων) της Διοίκησης και βεβαιωμένο με τη δημόσια σφραγίδα, τα βιβλία, τις πράξεις και τα ξεχωριστά χαρτιά (*filze*, *Ξώχαρτα*) που υπάρχουν στο Αρχείο και να καταθέτει ένα αντίγραφο αυτού στη Διοίκηση, για να φυλάσσεται εκεί. Το αρχείο και τα φύλλα που είναι καταγεγραμμένα στον κατάλογο είναι υπό την ευθύνη του αρχειοφύλακα και οποιαδήποτε έλλειψη θα θεωρείται δικό του παράπτωμα (*colpa*, *έγκλημα*). Το κέρδος δε του αρχειοφύλακα ορίζεται στη διατίμηση που ακολουθεί.

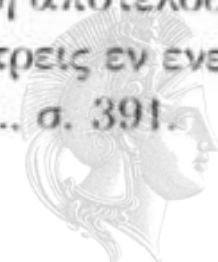
Άρθρο 19. Κανείς δεν δύναται να ασκήσει το συμβολαιογραφικό επάγγελμα, εάν δεν πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις. Να είναι τουλάχιστον είκοσι πέντε ετών, να γνωρίζει τους νόμους και την πράξιν του επαγγέλματος, τα χρηστά του ήθη να είναι νομίμως αποδεδειγμένα, ενώ διευκρινίζεται ότι για τους συμβολαιογράφους της *Εξοχής* αρκεί μόνον η ακριβής πρακτική γνώση.

Άρθρο 20. Ο έπαρχος, αφού διαπιστώσει ότι ισχύουν τα προαπαιτούμενα που αναφέρονται αναλυτικώς στο προηγούμενο άρθρο, συγκαλεί, σε καθορισμένη ημέρα, το τοπικό δικαστικό σώμα και το δημόσιο συνήγορο. Εκεί, παρουσιάζεται ο υποψήφιος¹⁰² και οποιοσδήποτε από τους ανωτέρω έχει το δικαίωμα να του θέσει τις απαραίτητες ερωτήσεις, προκειμένου αυτοί να βεβαιωθούν για την επάρκειά του. Όταν ολοκληρωθεί αυτή η εξέταση, ο υποψήφιος αποσύρεται, συγκεντρώνονται οι ψήφοι και θεωρείται ότι εξελέγη εφόσον λάβει τα δύο τρίτα αυτών, ενώ, εάν είναι περισσότεροι από ένας, θα θεωρηθεί εκλεγμένος αυτός που θα λάβει τις περισσότερες ψήφους.

Διαπιστώνουμε ότι αυτός ο κανονισμός είναι πληρέστερος των προηγούμενων και περιλαμβάνει, για πρώτη φορά, ορισμένες σημαντικές διευκρινίσεις και επισημάνσεις, αλλά και διαφοροποιήσεις, ως απόρροια προφανώς της προσκτηθείσας εμπειρίας από την εφαρμογή αυτών, στα πλαίσια διευθέτησης ζητημάτων ή και επίλυσης προβλημάτων που εμφανίσθηκαν στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα.

101. Βλ. και Νικηφόρου, *Συνταγματικά κείμενα*, ό.π., σ. 612. Στο ελληνικό κράτος, το *Εθνικόν Χαρτοφυλάκιον*, που λειτουργούσε από το 1826, μετονομάσθηκε αργότερα σε *Αρχειοφυλαχίον του Κράτους ή της Επικρατείας*. Σύμφωνα, εξάλλου, με το ψήφισμα του 1830, προβλέπεται, ανά επαρχία, η λειτουργία *Αρχείου των Βιβλίων των Μνημόνων* (συμβολαιογράφων), τη διαχείριση του οποίου έχει ο *χαρτοφύλαξ*. Κολυβά, ό.π., σσ. 466, 511.

102. Κατά την ίδια περίοδο και επί αρμοστή Φρέντερικ Άνταμ, αναφέρεται ότι ο συμβολαιογράφος κατέβαλλε χρηματική εγγύηση ότι θα εφαρμόσει τα νόμιμα, καθώς και ότι ο υποψήφιος συμβολαιογράφος εξετάζόταν από επιτροπή αποτελούμενη από τον πρόεδρο των δικαστηρίων, τον εισαγγελέα, δύο δικηγόρους και τρεις εν ενεργεία συμβολαιογράφους. Χιώτης, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 21. Βλ. και Κολυβά, ό.π., σ. 391.

Ειδικότερα, επαναλαμβάνονται οι περιορισμοί για τον επιτρεπτό αριθμό των συμβολαιογράφων και για τη γνώση που πρέπει να έχει η Διοίκηση για το ποιοι ασκούν το επάγγελμα, με την καταγραφή των ονομάτων των συμβολαιογράφων σε ειδικό πίνακα, ο οποίος θα δημοσιεύεται προς γνώση των πολιτών. Στα πλαίσια δε της αυξημένης ή και της πλήρους επικαιροποίησης αυτών των πινάκων, προστίθενται αφενός η υποχρέωση για τους ερεείς να δηλώνουν αμέσως το θάνατο συμβολαιογράφου, και αφετέρου η υποχρέωση για τους συμβολαιογράφους, ανά έτος, να δηλώνουν στη Διοίκηση, εάν επιθυμούν να συνεχίσουν την άσκηση της συμβολαιογραφίας.

Ιδιαίτέρως σημαντικό είναι το εικοστό άρθρο, το οποίο αναφέρεται στη διαδικασία ανάδειξης συμβολαιογράφου, μετά δηλαδή από εξέταση του υποψήφιου και σχετική ψηφοφορία.

Προαναφερθείσες υποχρεώσεις που αφορούν την άσκηση του επαγγέλματος επαναλαμβάνονται και εδώ, αλλά καταγράφονται νέες συμπληρωματικές οδηγίες σχετικά με την τήρηση των συμβολαιογραφικών βιβλίων¹⁰³. Για παράδειγμα, είναι χαρακτηριστικό το άρθρο 9, σύμφωνα με το οποίο και ανά ημέρα ακόμη οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται, εάν δεν έχουν καταγράψει καμία πράξη, να το σημειώνουν. Αξιοσημείωτη επίσης είναι η υποχρέωση της καλής, ευανάγνωστης γραφής, η μη τήρηση της οποίας μπορεί να οδηγήσει τους μη καλλιγράφους συμβολαιογράφους σε αργία. Προφανώς εξαιτίας των προβλημάτων που παρουσιάζονταν στην κατανόηση δυσανάγνωστων σημείων των συμβολαιογραφικών πράξεων.

Άξια λόγου, εξάλλου, είναι η επισήμανση της επιβολής της ποινής της προσωρινής αργίας, εφόσον λάθη του συμβολαιογράφου, που δημιουργούν ανακρίβειες, δεν επηρεάζουν την ουσία της συμβολαιογραφικής πράξης. Σε παλαιότερους κανονισμούς υπήρχε σχετική αναφορά, χωρίς όμως να τονίζεται αυτό το βασικό διαφοροποιητικό στοιχείο.

Βασική, τέλος, διαφοροποίηση αποτελεί το γεγονός ότι ο βασικός αρμόδιος για τα συμβολαιογραφικά θέματα είναι ο έπαρχος, πιθανόν βοηθούμενος και από άλλους κρατικούς λειτουργούς, οι οποίοι δεν αναφέρονται, με εξαίρεση το δημόσιο συνήγορο, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο των συμβολαιογραφικών βιβλίων.

Ακολουθεί ο κατάλογος (*Tariffa*) με τις αμοιβές των συμβολαιογράφων¹⁰⁴:

103. Βλ. και Κολουβά, ό.π., σ. 348.

104. Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Ενετική Διοίκησης* Φ. 470, ό.π., ένθετο, φ. 5. Οι αμοιβές αποδίδονται σε *Quarti* και *Ottavi*. Τα *Quarti* (Τέταρτα), γνωστά και ως ρούπια, είναι ασημένια νομίσματα που αντιστοιχούν στο 1/4 του ασλανιού, δηλαδή του ολλανδικού ταλίου. Τα *Ottavi* (Όγδοα), γνωστά και ως τιμίνια, είναι επίσης ασημένια νομίσματα που αντιστοιχούν στο 1/8 του αργυρού ταλίου.

α/α	Είδος εγγράφου	Αμοιβή
1.	Σύνταξη επιτροπικού γράμματος (<i>di procura</i>)	1/8
2.	Συμφωνητικό εξοφλήσεως (<i>di quietanza</i>)	1/8
3.	Συμφωνητικό εκποιήσεως (<i>di emmancipazione</i>)	2/4
4.	Συμβόλαιο αποξένωσης, αλλαγής, τοπιάτικο (λιβέλλο) ¹⁰⁵ μαζί με την πράξη ορισμού εκτιμητών και καταχώρησης των εκτιμήσεων (ξετιμώσεων) αυτών	4/4
5.	Συμβόλαιο απελευθερώσεως τοπιάτικου	2/4
6.	Συμβόλαιο πώλησης κινητών	3/8
7.	Συμβόλαιο απαφήσεως (<i>di cessione</i>) κινητών ή ακίνητων αγαθών	3/8
8.	Συμβόλαιο πληρωμής ή τόκου	1/4

105. Το σολιάτικο (*censual*) ήταν η ετήσια παροχή, σε χρήμα ή σε είδος, που ο καλλιεργητής ήταν υποχρεωμένος να καταβάλλει για την εκχωρηθείσα γη, αλλά ήταν δυνατόν να αφορά και άλλα ακίνητα. Σπ. Ασδραχάς, «Φεουδαλική πρόσδοδος και γαιοπρόσοδος στην Κέρκυρα την εποχή της βενετικής κυριαρχίας», *Τα Ιστορικά* 2/4 (Δεκέμβριος 1985) 371-386 (375). Το σολιάτικο ήταν σύννηθες στις αγροτικές συμβάσεις. Ήταν εμπράγματα σχέση διηνεκής, κληρονομητή και μεταβιβάστη. Μεταγενέστερα πρόκειται για την εμφύτευση και την εδαφονομή του Ιόνιου Αστικού Κώδικα. Γ. Ε. Ροδολάκης, «Αγροτικές συμβάσεις στην Κέρκυρα (15^{ος}-16^{ος} αιώνες)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 33 (1997) 437-455 (439). Με έγγραφό της η Αρχή των Ελεγκτών και των Εξεταστών των Συμβολαιογράφων, της 16^{ης} Ιουνίου 1803, δια του προέδρου της, αποστέλλει προς τον πρύτανη, μετά από σχετικό αίτημα της Διοίκησης, ένορκες βεβαιώσεις τριών δημόσιων συμβολαιογράφων όσον αφορά τις ισχύουσες τιμές των εμφυτεύσεων (εδαφονομιών, *livelli*). Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Επτάνησος Πολιτεία Ρωσσοτούρκοι* Φ. 49, υπ. 73/4, φφ. 24r, 25r, 27r. Ακολουθούν οι βεβαιώσεις των δύο εξ αυτών, ενώ η βεβαίωση του τρίτου συμβολαιογράφου, που αντιστοιχούσε στο φύλλο 26, δεν υπάρχει στο φάκελο. Σημειώνουμε εδώ ότι το κατά περίπτωση συμφωνηθέν σολιάτικο αντιστοιχούσε σε ένα μέρος της πραγματικής αξίας του κτήματος, λόγου χάριν 3 ή 4 ξέστες λάδι. Ειδικότερα, ο πρώτος συμβολαιογράφος Αναστάσιος Καλόχρυσος ενόρκως βεβαιώνει ότι στις εκτιμήσεις των *livelli* που υπάρχουν στα κατάστιχά του, οι τιμές είναι οι εξής: το λάδι προς 80 δουκάτα/ξέστα (προς 6 λίρες/δουκάτο), το χρονίτικο κρασί προς 120 έως και 140 δουκάτα/βαρέλα, αναλόγως των περιοχών, ενώ το σιτάρι προς 50 δουκάτα/μιζούρα και 55 δουκάτα/γεμάτη μιζούρα (*colma*). Βλέπε χαρακτηριστικά: Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Συμβολαιογράφοι* Φ. Κ 185, β. 227, φ. 2r. Ο δεύτερος συμβολαιογράφος είναι ο Παναγιώτης Πιέρης, ο οποίος παρομοίως δηλώνει ότι στα πιο πρόσφατα συμβόλαια που έχει καταχωρήσει και αφορούν εκτιμήσεις εμφυτεύσεων για λάδι, κρασί, σιτάρι κ.ά., βάσει της κρίσης των εκτιμητών των συμβαλλόμενων, οι τιμές έχουν ως εξής: η διετής εμφύτευση του λαδιού υπολογίσθηκε προς 80 δουκάτα/ξέστα, ενώ η ετήσια προς 160, η ετήσια εμφύτευση του σιταριού προς 50 δουκάτα/*colma* και προς 40 δουκάτα η κοφτή μιζούρα (*rasa*). Το ετήσιο εδαφονόμιο ενός ζεύγους ορνίθων υπολογίσθηκε προς 24 και 25 δουκάτα, ενώ ενός ζεύγους κοτόπουλων προς 12 και 12½ δουκάτα. Τέλος, ο Πιέρης δηλώνει ότι δεν βρήκε εκτιμήσεις εμφυτεύσεων σε κρασί, αραβόσιτο (*formentone*, *calambochio*) και άλλα είδη διατροφής. Βλέπε χαρακτηριστικά: Γ.Α.Κ.-Α.Ν.Κ., *Συμβολαιογράφοι* Φ. Π 246, β. 32, φ. 20v.

α/α	Είδος εγγράφου	Αμοιβή
9.	Συμβόλαιο υποθήκης ¹⁰⁶	3/8
10.	Συμβόλαιο δωρεάς (<i>donazione</i> , μερικής χορηγίας)	4/4
11.	Συμβόλαιο διαρκούς ή ορισμένου χρόνου εμφυτεύσεως ¹⁰⁷ (σεμπρίας)	3/4
12.	Προικοσύμφωνο ¹⁰⁸ με την καταχώρησή του	2/4
13.	Παράδοση προίκας, αξίας από διακόσια τάλλαρα	1/4
14.	Παράδοση προίκας, αξίας έως πεντακόσια τάλλαρα	4/4
15.	Παράδοση προίκας, αξίας μεγαλύτερων ποσών	16/4
16.	Συμβόλαιο επιστροφής προίκας, με την ίδια αναλογία	
17.	Συμβόλαιο ενοικιάσεως (<i>ενοικιάσματος</i> , <i>locazione</i>)	1/4
18.	Συμβόλαιο συντροφίας ¹⁰⁹ , οποιουδήποτε είδους	4/4
19.	Συμβόλαιο μισθώσεως (<i>ναυλώματος</i> , <i>noleggio</i>)	4/4
20.	Συμβόλαιο διαμοιράσεως κινητών και ακίνητων αγαθών	4 λίρες/ σελίδα

106. Ενδεικτική βιβλιογραφία για τις υποθήκες και τα ενέχυρα: Λ. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, «Η αναγκαστική εκτέλεση για την ικανοποίηση ιδιωτικών απαιτήσεων. Περιπτώσεις από τα μεταβυζαντινά έγγραφα του νησιωτικού χώρου του Αιγαίου (1600-1821)», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 34 (1998) 127-178· Γ. Χατζάκης, «Η διαφορετική λειτουργία των αντικειμένων. Το ενέχυρο στη νοταριακή πρακτική της βενετοκρατούμενης Κρήτης», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 40 (2007) 147-236.

107. Για τις αγροτικές συμβάσεις στην Κέρκυρα, βλ. και: Αικ. Ασδραχά - Σπ. Ασδραχάς, «Στη φεουδαλική Κέρκυρα: από τους πάροικους στους *vassali angararii*», *Τα Ιστορικά* 2/3 (Μάιος 1985) 77-94· Ν. Πανταζόπουλος, «Τιμαριωτισμός και επίμορτος αγροληψία εν Επτανήσω επί Βενετοκρατίας», *Πρακτικά Γ' Πανιονίου Συνεδρίου* (23-29 Σεπτεμβρίου 1965), τ. 2, Αθήναι 1969, 155-195· Μ. Πολυλάς, *Νύξεις τινές περί των εν Κερκύρα συγκρατειών και κανισκευσιών*, Κέρκυρα 1868.

108. Βλ. ενδεικτική βιβλιογραφία: Ξ. Αντωνιάδης, «Προίκα και προικοσύμφωνα στη Σκύρο επί τουρκοκρατίας», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 31 (1995) 151-248· Ι. Βισβίζης, «Τινά περί των προικίων εγγράφων κατά την Βενετοκρατίαν και την Τουρκοκρατίαν», *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.* 12 (1965) 1-129· Δ. Μάντος, «Η προίκα και ο αρραβώνας στη Λέσβο του 19^{ου} αιώνα. Ο τοπικός νόμος της Στύφης», *Λεσβιακά* 14 (1993) 96-115· Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Οικογενειακόν Δίκαιον*, Αθήναι 1968²· Μιλτ. Μπατιστάτος, «Ο θεσμός της προίκας στον Ιόνιο Πολιτικό Κώδικα», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας: Το Ιόνιο Κράτος 1815-1864* (Κέρκυρα 21-24 Μαΐου 1988), επιμ. Π. Μοσχονάς, Αθήνα 1997, 311-318· Κ. Πολυγένους, *Πραγματεία περί προικός*, Αθήναι 1924. Για την Κέρκυρα: Μ. Κουρούκλη, «Η οικογένεια στην Κέρκυρα του 19^{ου} αιώνα», στο: Δ.Γ. Τσαούσης (επιμ.), *Όψεις της ελληνικής κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 1984, 149-157· Σπ. Πλουμίδης, *Γυναίκες και γάμος στην Κέρκυρα (1600-1864). Έμφυλες σχέσεις και οικονομικές δραστηριότητες*, Κέρκυρα 2008.

109. Για τις συντροφίες, βλ. Γ. Ε. Ροδολάκης, «Συντροφίες στη Νάξο (τέλη του 17^{ου} αιώνα)», *Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα: Η Νάξος δια μέσου των αιώνων* (Φιλώτι, 3-6 Σεπτεμβρίου 1992), Αθήνα 1994, 569-587· Ph. Karlafti-Mouratidi, *Aspects de la vie économique au milieu du 17ème siècle*, Αθήνα 2005.

α/α	Είδος εγγράφου	Αμοιβή
21.	Συμβόλαιο απλής συμφωνίας	1/4
22.	Συμβόλαιο συμφωνίας με όρους, προς επίλυση διαφορών και με την καταχώρηση των σχετικών φύλλων	4/4
23.	Συμβόλαιο εγγυήσεως	1/4
24.	Καταγραφή πραγμάτων ακίνητων, κινητών, χρυσών, ασημένιων, δανείων κ.ά.	4 λίρες/ σελίδα
25.	Πρώτο αντίγραφο διαθηκών ¹¹⁰ δια ζώσης φωνής, ή των κατ' ιδία γεναμένων	4/4
26.	Πρώτο αντίγραφο κωδικήλλου ¹¹¹ (του εις διαθήκας παραρτήματος)	3/4
27.	Παρουσίαση των κατ' ιδία διαθηκών (<i>di cedole</i>) ¹¹² και καταχώρηση αυτών	3/8
28.	Δημοσίευση διαθήκης μετά κωδικέλλων και για το ασήκωμα (<i>lievo</i>) των κατ' ιδία διαθηκών	1/8
29.	Συμβόλαιο οποιουδήποτε είδους	1/4
30.	Πιστοποιητικό	1/8
31.	Αναγνώριση (διαγνώρισιν) γραφικού χαρακτήρα	1/8
32.	Σελίδα αντιγράφου 24 γραμμών (γράψιμον χυτόν) όσον και στο <i>Magistrato di Pace</i> (Κριτήριοι της Ειρήνης) ¹¹³	
33.	Συμβόλαιο αιρετοκρίσιας ¹¹⁴	1/4
34.	Παρουσίαση φύλλων, σημειώσεων, ορισμών και άλλων πράξεων (εις κρισολογίαν αιρετοκριτήν) όσον και στο <i>Magistrato di Pace</i>	
35.	Απόφαση αιρετοκρισίας (<i>sentenza arbitraria</i>) όσον ορισθεί από τους αιρετοκριτές.	

110. Βλ. και Κολουβά, ό.π., σ. 386.

111. Κωδικέλλος ήταν συμπληρωματική διαθήκη που δεν εγκαθιστούσε όμως νέο κληρονόμο. Κολουβά, ό.π., σσ. 113, 387.

112. *Cedulae* ήταν τα δύο πρωτότυπα έγγραφα που περιείχαν το κείμενο της διαθήκης, τα οποία έφεραν τις υπογραφές του διαθέτη, του συμβολαιογράφου και των μαρτύρων. Κολουβά, ό.π., σ. 387.

113. Για τους ειρηνοδίκες, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1817, βλ. *Costituzione*, ό.π., σ. 86, Κεφάλαιο VI, τμήμα Α', άρθρα 4-5 και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 619.

114. Οι αιρετοκρισίες είναι οι διαιτητικές αποφάσεις, με τις οποίες επιλύονταν ανέκκλητα ιδιωτικές διαφορές. Οι αιρετοκρισίες ήταν αυτοδικαίως εκτελεστές, εάν οι διάδικοι είχαν συμφωνήσει ότι θα συμμορφωθούν με την απόφαση. Βιβλιογραφία για τους αιρετοκριτές, βλ. Παπαρρήγα-Αρτεμιάδη, «Αναγκαστική εκτέλεση», ό.π., σ. 138.

Κατάλογος αμοιβών Αρχαιοφύλακα

α/α	Είδος εγγράφου	Αμοιβή
1.	Αντίγραφο όσον και στο <i>Magistrato di Pace</i>	
2.	Πιστοποιητικό ή βεβαίωση (βεβαιωτικόν)	1/8
3.	Πράξεις παλαιότερων ετών	1/8 ανά δεκαετία

Διευκρινίζεται ότι, στα τρία μικρότερα νησιά, οι αμοιβές που αναφέρονται στις ανωτέρω δύο Αποτιμήσεις θα μειωθούν στα δύο τρίτα, καθώς και ότι οι φτωχοί κάθε νησιού θα λαμβάνουν κάθε είδους πράξη ή αντίγραφο δωρεάν (Κέρκυρα, 28 Μαΐου 1820).

Ο ανωτέρω τιμοκατάλογος είναι ιδιαιτέρως αναλυτικός και περιλαμβάνει σχεδόν όλα τα είδη των συμβολαιογραφικών πράξεων, δηλαδή πράξεις οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, όπως τα προικώα και οι διαθήκες, με την ξεχωριστή μάλιστα καταγραφή όλων των συμβολαιογραφικών εγγράφων που αφορούν αντίστοιχα αυτά τα δύο είδη. Έτσι, για τα προικώα, με πέντε ειδικές αναφορές, καθορίζεται συμβολαιογραφική αμοιβή για την καταχώρησή τους στα συμβολαιογραφικά κατάστιχα, ενώ για την παράδοση προίκας, η αμοιβή αυξάνεται ανάλογα με την αξία αυτής. Όσον αφορά τις διαθήκες, με τέσσερις ειδικές αναφορές, η συμβολαιογραφική αμοιβή παρομοίως διαφοροποιείται για τα αντίγραφα, τις παρουσιάσεις και τις δημοσιεύσεις αυτών.

Ο κατάλογος περιλαμβάνει επίσης πράξεις εμπράγματος και ενοχικού δικαίου, όπως αγοραπωλησίες, μισθώσεις, εκτιμήσεις, διαιτησίες, δωρεές, υποθήκες, εγγυήσεις, καλλιεργητικές συμβάσεις (λ.χ. σεμπριές) κ.ά.

Τα κείμενα της εξεταζόμενης περιόδου παρουσιάζουν ενδιαφέρον και από γλωσσολογικής απόψεως. Κατ' αρχάς, είναι αξιοσημείωτο ότι το άρθρο 211 του Συντάγματος του 1803, σύμφωνα με το οποίο, από το 1810 και μετά, για να έχει κάποιος τη δυνατότητα να εκλεγεί για πρώτη φορά σε δημόσιο αξίωμα έπρεπε να γνωρίζει ανάγνωση και γραφή στην ελληνική γλώσσα (*Εθνική κοινή, lingua Nazionale Greca volgare*), ενώ σημειώνεται ότι, από το 1820, θα χρησιμοποιείται μόνον αυτή σε όλες τις δημόσιες πράξεις¹¹⁵.

Στο άρθρο 4, εξάλλου, του Συντάγματος των Ιόνιων Νησιών του 1817, αναφέρεται ότι η γλώσσα αυτών είναι η ελληνική και κατά συνέπεια ότι πρέπει αυτή να γίνει η Εθνική Γλώσσα, το ταχύτερον δυνατόν, στην οποία θα γράφονται όλες οι διοικητικές πράξεις και όλες οι δικαστικές διαδικασίες, καθώς

115. Νικηφόρου, *Συνταγματικά κείμενα*, ό.π., σ. 462· Μάτεσις, ό.π., σ. 82· Μοσχονάς, ό.π., σ. 397. Βλ. και Κούρκου, ό.π., σ. 140.

και ότι αυτή θα αναγνωρισθεί ως η μόνη γλώσσα που θα χρησιμοποιείται στα διοικητικά έγγραφα. Ωστόσο, στο επόμενο άρθρο τονίζεται ότι αυτό δεν είναι δυνατόν αμέσως να τεθεί σε εφαρμογή, επειδή σχεδόν όλες οι υποθέσεις μέχρι τότε γράφονταν στην ιταλική. Για αυτόν το λόγο, καθιερώνεται όλες οι δημόσιες υποθέσεις, κατά τη διάρκεια του πρώτου κοινοβουλίου, να γράφονται στην ιταλική, εξαιρουμένων των υποθέσεων των κατώτερων δικαστηρίων (*corti inferiori*), για τις οποίες η διοίκηση δύναται να θεωρήσει κατάλληλη την εισαγωγή της Εθνικής Γλώσσας, προκειμένου να την προωθήσει.

Στο έκτο, εξάλλου, άρθρο, τονίζεται ότι, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η εξάπλωση είτε της γλώσσας της κυριάρχου είτε της γλώσσας του προστατευόμενου κράτους, ο πρόεδρος και η Σύγκλητος επιφυλάσσονται, έξι ημέρες μετά την πρώτη συνεδρίαση κάθε κοινοβουλίου, να αποστέλλουν ένα σχέδιο νόμου στη νομοθετική συνέλευση, που θα αφορά την έκταση που είναι δυνατόν να δοθεί στη χρήση της Εθνικής Γλώσσας από τις άλλες δημόσιες αρχές ή και σε όλη την επικράτεια των νησιών. Ωστόσο, μέχρι να θεσπισθεί ένας νόμος που θα διευκρινίζει ότι η ελληνική γλώσσα θα είναι η μόνη επίσημη γλώσσα, εξακολουθεί να ισχύει ότι η μόνη γλώσσα που θα είναι δυνατόν να χρησιμοποιείται για έκδοση αντιγράφων και για άλλα θέματα θα είναι η γλώσσα της κυριάρχου, δηλαδή η αγγλική¹¹⁶.

Ως εκ τούτου, ορισμένες παρατηρήσεις όσον αφορά τη γλώσσα των εγγράφων που παρουσιάζονται σε αυτή την μελέτη θεωρούμε ότι είναι σημαντικές. Πιο συγκεκριμένα, κατά πρώτο λόγο, συνηθέστατα επαναλαμβάνονται οι ιταλικές λέξεις¹¹⁷, οι οποίες καταβάλλεται προσπάθεια να εξελληνισθούν, με την απόδοση της προφοράς τους στην ελληνική γλώσσα και με την προσθήκη των ανάλογων καταλήξεων: Αμινιστρατζιόνε, Αμινιστράτωρ, αττέγγιο (*atteggio*), εις τον βουρόν της Αμινιστρουτζιών (*Burò di quest' Amministrazione*), Κομισιόνος, κονσίλιο αμινιστρατίβο, Μάγιστρον (διοικητή), Ρεγγέντε Δελιγάτου (*Reggente Delegato*), μαγιστράτο...ρεβιζόρων...εξαμιναδόρων (*Magistrato....Revisori... esaminadori*), σεδούταις (*sedute*), του διστρέτου (*distretto*) κ.ά.

Κατά δεύτερο λόγο, συχνά οι ελληνικές λέξεις, οι φράσεις ή και οι προτάσεις, της μετάφρασης είναι λανθασμένες ή, στην καλύτερη περίπτωση, μη δόκιμες, αυτές καθεαυτές ή στα συγκεκριμένα περιβάλλοντα: Αναγνωριστών, Γραμματοφυλάκιον (αρχαιοφυλακείο), διατάζουσι την υπόθεσιν: *constituiscono il soggetto*, Δωματίου (*Camera*), Ενεργητική Δύναμις (*Potere*

116. *Costituzione*, ό.π., σ. 53, Κεφάλαιο I, άρθρα 4-6. Βλ. και Νικηφόρου, *Συνταγματικά Κείμενα*, ό.π., σ. 591.

117. Βλ. και Μ. Ιδρωμένος, *Dizionario tecnico-legale italiano-greco*, Λεξικόν των νομοτεχνικών, ιατρονομικών και λογιστικών όρων υπό του ιταλικού εξελληνισθέντων, εν Κερκύρα 1852.

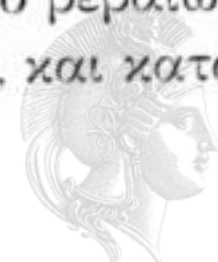
Esecutivo: η εκτελεστική εξουσία), επάνω εις τους Νοταρίους, Καιφάλιον (άρθρο), κατάστημα (επάγγελμα), μέτρα της προμηθείας: *misure di providenza*, το προάγμονον (κανονισμός), τρόπου: *atteggio* (συμβολαιογραφικό υλικό) κ.ά.

Κατά τρίτο, τέλος, λόγο, στα ανωτέρω εγχειρήματα επισημαίνουμε ορθογραφικά λάθη ή λανθασμένη χρήση κατάληξης: *απαρέτιτον*, *ζιλοτόν*, *μερικαίς* (προβλέψεις), (της *τρεχούσης*) *μεταχηρισοίς*, *ταις εφεδρείαις*, αλλά και μικρά λάθη στην απόδοση στην άλλη γλώσσα: *all' amministratore*, *εις την Αμμινιστρατζιόνε*.

Τα ανωτέρω λάθη υποδηλώνουν την πλημμελή γνώση της ελληνικής γλώσσας σε ορθογραφικό, γραμματικό και συντακτικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα και την προσπάθεια της υιοθέτησης της ελληνικής γλώσσας στα επίσημα διοικητικά έγγραφα. Η επί αιώνες χρησιμοποίηση της ιταλικής σε αυτά ήταν φυσικό να οδηγήσει σε λάθη, όταν ελήφθη η απόφαση για την καθιέρωση της ελληνικής, λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας για κάτι τέτοιο για ποικίλους λόγους.

Ένας από τους πρώτους τρόπους αντίδρασης σε αυτήν την πρόκληση ήταν η χρησιμοποίηση από τους συντάκτες των εγγράφων αρκετών ιταλικών λέξεων, όπως ήδη αναφέραμε, τις οποίες, χωρίς να μεταφράσουν, μετέφεραν απλώς στην ελληνική, άλλοτε ως είχαν (*Ρεγγέντε*, *Αμμινιστρατζιόνε* κ.ά.), άλλοτε με την προσθήκη ελληνικών καταλήξεων συχνά της λόγιας: *Αμινιστράτωρ* (πιθανόν κατά το αυτοκράτωρ) *Κομισιόνος*, *σεδούταις*, *Μάγιστρον* κ.ά. Αυτή η επιλογή έλυνε αρκετά προβλήματα σχετικά με την απόδοση της ορολογίας από τη μία γλώσσα στην άλλη, αφού έτσι δεν υπήρχε ο κίνδυνος διαφοροποίησης ή και αλλοίωσης της αρχικής έννοιας ως συνέπεια της αδυναμίας εύρεσης της ακριβούς απόδοσης αυτής στην ελληνική. Βεβαίως αυτή η πρακτική δεν ήταν άγνωστη και κατά τους προηγούμενους αιώνες, κατά την περίοδο της βενετοκρατίας κυρίως μάλιστα κατά τη σύνταξη δικαιοπραξιών από τους συμβολαιογράφους. Ωστόσο, όπως είδαμε, σε κάποια έγγραφα παρατηρείται πρόοδος στην αντιμετώπιση των ειρημένων ζητημάτων με την, σε ένα βαθμό, επιτυχή παράθεση στο ελληνικό κείμενο και των δύο αποδόσεων, δηλαδή της μεταφρασμένης στην ελληνική λέξης και της εξελληνισμένης καταγραφής της προφοράς αυτής από την ιταλική: *Βουλευτήριον* ή *μαγιστράτο*, *Γραμματοφυλάκιον* των *απεθαμμένων Νοταρίων* ή *εις την Κουστόδιαν* των *βιβλίων των νοδάρων*, *εις την Έξοχον Διαίτησιν* ή *ρεγέντζα*, τον *Υπουργόν* ή *μινίστρον*, *ωσάν παρακαταθήκη* ή *δεποζιτάριος* κ.ά.

Σε αυτήν τη μελέτη προσεγγίσαμε και αναλύσαμε θέματα που αφορούν το συμβολαιογραφικό επάγγελμα κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα στην Κέρκυρα και γενικότερα στα Ιόνια Νησιά. Σημαντικό βεβαίως είναι το γεγονός ότι, όπως και κατά τους προηγούμενους αιώνες, και κατά

την εξεταζόμενη περίοδο, υπάρχει και λειτουργεί μια ξεχωριστή αρχή για τους συμβολαιογράφους, ένδειξη της διαχρονικής σπουδαιότητας που η εκάστοτε διοίκηση αποδίδει σε αυτό το επάγγελμα, και κατά συνέπεια και της βούλησης αυτής για την εύρυθμη λειτουργία του. Στο ίδιο πλαίσιο θεωρούμε ότι εντάσσονται και οι διαφορετικοί κανονισμοί αυτής της περιόδου, οι οποίοι, όπως είδαμε, επικαλύπτονται σε πολλά από τα άρθρα τους.

Το πρωτογενές υλικό που είχαμε στη διάθεσή μας ήταν κυρίως κανονισμοί για τη συμβολαιογραφία, αλλά και επίσημη αλληλογραφία της αρμόδιας αρχής με τη διοίκηση. Αυτοί οι κανονισμοί αναφέρονται στις αρμοδιότητες των συμβολαιογράφων σχεδόν για όλες τις φάσεις της συμβολαιογραφικής διαδικασίας.

Έτσι, ειδικά άρθρα αναφέρονται στις προϋποθέσεις, τις οποίες θα πρέπει να πληροί κάποιος που επιθυμεί να ασκήσει συμβολαιογραφία. Όπως έχει ειπωθεί και αλλού, η σχετική εξέταση και η έρευνα αφορούν δύο βασικά πεδία. Ο υποψήφιος δηλαδή συμβολαιογράφος πρέπει αφενός να χαρακτηρίζεται για τα χρηστά του ήθη και την καλή του συμπεριφορά και αφετέρου να διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις. Και τα δύο συνιστούν βασικά προσόντα, στο πλαίσιο αποφυγής σύναψης συμβολαίων με λάθη, παρατυπίες και παραποιήσεις που θα πλήττουν έννομα συμφέροντα συμβαλλόμενων είτε εξαιτίας ηθελημένων ενεργειών των συμβολαιογράφων είτε εξαιτίας άγνοιας ή πλημμελούς συμβολαιογραφικής γνώσης. Από ένα δε χρονικό σημείο και μετά, σημαντική προϋπόθεση για την άσκηση της συμβολαιογραφίας είναι η βεβαίωση προσώπων αναγνωρισμένου κοινωνικού κύρους ότι η οικογένεια του υποψήφιου συμβολαιογράφου διαθέτει περιουσιακά στοιχεία και έχει μια σχετική οικονομική άνεση, προφανώς προς αποφυγή του ενδεχόμενου εμφάνισης παράνομων δοσοληψιών. Η εξεταστική δε επιτροπή, με την πάροδο του χρόνου, μεγαλώνει και απαρτίζεται από πρόσωπα που έχουν αναλάβει διοικητικά και δικαστικά αξιώματα.

Τα ανωτέρω απαιτούμενα προσόντα θα αναδείξουν κάποιον συμβολαιογράφο, εφόσον υπάρχει κενή θέση. Ζητήματα που αφορούν τον καθορισμένο νόμιμο αριθμό συμβολαιογράφων, καθώς και τις νόμιμες έδρες αυτών επανέρχονται συχνά στους κανονισμούς και υποδηλώνουν τη διοικητική βούληση για έλεγχο της συμβολαιογραφικής λειτουργίας. Ένα κλειστό επάγγελμα, με καταγεγραμμένα, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, τα μέλη του, θεωρείται, σε σημαντικό βαθμό, ελέγξιμο.

Η επόμενη φάση της διοικητικής παρέμβασης στο χώρο της συμβολαιογραφίας έχει να κάνει με τον, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, έλεγχο των συμβολαιογραφικών κατάστιχων, προκειμένου, κάθε φορά, να αποδεικνύεται η εφαρμογή της νόμιμης σχετικής διαδικασίας. Όπως είδαμε, η λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών αποτελεί, σχεδόν σταθερά, προτεραιότητα της Διοίκησης. Έτσι, διαχρονικά θα λέγαμε, επαναλαμβάνεται η απαγόρευ-

στη για την ύπαρξη συμβολαίων σε χωριστά φύλλα, πρακτική που θα ήταν δυνατόν να υποκρύπτει άνομα συμφέροντα ή, ακόμη και εάν ήταν αποτέλεσμα αμέλειας εκ μέρους του συμβολαιογράφου, να οδηγήσει σε παραποιήσεις, σε παράνομες προσθήκες ή διαγραφές όρων των συμβολαίων, με τις ανάλογες συνέπειες στα έννομα συμφέροντα των συμβαλλόμενων. Σχετικές με το τελευταίο είναι και όλες οι συναφείς διατάξεις για την επιμελή καταχώρηση των έγγραφων συμφωνιών σε συμβολαιογραφικά βιβλία, τα οποία εδίδοντο σφραγισμένα από τους αρμόδιους αξιωματούχους.

Ιδιαίτερη δε βαρύτητα, κατά καιρούς, δίδεται και στη σύνταξη και την καταχώρηση των διαθηκών, για δύο ευνόητους βασικούς λόγους. Ο διαθέτης δεν είναι εν ζωή όταν εκπληρώνονται οι όροι που αυτός έθεσε, οπότε και δεν υφίσταται δυνατότητα αντίδρασης, σε περίπτωση παραβατικών φαινομένων. Επιπροσθέτως, ως γνωστόν, οι διαθήκες αφορούν σημαντικά συνήθως περιουσιακά στοιχεία, τα οποία, για αυτόν ακριβώς το λόγο, είναι δυνατόν να αποτελέσουν πρόκληση έκνομης απόκτησής τους.

Σε περιπτώσεις δε εμφάνισης παραβάσεων, οι επιβαλλόμενες κυρώσεις είναι συνήθως ανάλογες της σοβαρότητας του παραπτώματος, από την προσωρινή δηλαδή μέχρι και τη μόνιμη παύση άσκησης του επαγγέλματος.

Σημαντική, επίσης, είναι η ύπαρξη αρμόδιας αρχής, η οποία προνοεί και μεριμνά για την εφαρμογή όλων των ανωτέρω, ενημερώνοντας τους εμπλεκόμενους, ανταποκρινόμενη στις επιταγές της Διοίκησης, θέτοντας σε ισχύ τους ελεγκτικούς της μηχανισμούς, αλλά και διαθέτοντας, κάποιες φορές, τη δυνατότητα να εκφράσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Η οργάνωση και η λειτουργία αυτής της αρχής αποτελεί μέλημα της Διοίκησης, η οποία παραχωρεί ένα τμήμα των αρμοδιοτήτων της σε διορισμένους κρατικούς λειτουργούς, διατηρώντας για την ίδια την υψηλή εποπτεία και την τελική έγκριση.

Ο συμβολαιογράφος είναι σημαντικός φορέας δικαίου και κατά την εξεταζόμενη περίοδο, είναι το δημόσιο πρόσωπο που παίζει καθοριστικό ρόλο στη σύναψη συμφωνιών, είναι αυτός που καθορίζει το πλαίσιο εντός του οποίου τα συμβαλλόμενα μέρη θα δραστηριοποιηθούν, προκειμένου να καλύψουν τις ποικίλες ανάγκες και να απαντήσουν στις προσδοκίες, να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, αλλά και να απολαύσουν τα δικαιώματά τους. Ο συμβολαιογράφος συμμετέχει αποφασιστικά στις οικονομικές αλλά και κοινωνικές δραστηριότητες που ζητούν νομική κατοχύρωση, συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στην πραγμάτωση της βούλησης της Διοίκησης για ικανοποιημένους, επομένως και πολύ ευκολότερα, ευπειθέστατους υπηκόους.

Λέξεις-κλειδιά: Συμβολαιογραφικό επάγγελμα, συμβόλαια, διαθήκες, δίκαιο, Ιόνια Νησιά, Κέρκυρα, Επτάνησος Πολιτεία, Αυτοκρατορικοί Γάλλοι, Αγγλική Προστασία.

ABSTRACT

F. KARLAFTI-MOURATIDI: *“The Notary’s store: Rules for the profession of notary public at the beginning of the 19th century in the Ionian Islands”*

In this study we approached and then analyzed issues relating the notarial profession during the first two decades of the 19th century in Corfu island and generally in the Ionian Islands. The primary material that had been at our disposal was mainly regulations upon notary, as well as official correspondence of the competent authority and the administration.

Therefore, specific articles refer to the conditions, which anyone who wants to practice the notary must comply with. Namely, the candidate notary public had to be characterized by his morality and good behavior, in addition to qualifying the required knowledge. The function of the audit mechanisms had nearly always been a priority of each administration. Thus, the prohibition for contacts in separated sheets is timelessly repeated, a practice that it would be likely to have consequences on the legitimate interests of the contracting parties. Connected to the latter are all the related provisions on the diligent registration of the documented agreements in notary public record books, which were handed in sealed by the competent officials, and on the adherence to the legal notary procedure in all its phases. Great emphasis is given on the making of testaments, in the context of prohibiting the non fulfillment of the testator’s true and last will.

Key-words: Notarial profession, contracts, testaments, law, Ionian Islands, Corfu, Septinsular Republic, Imperial French, English Protection.